

(1)

מפני מה שכתב ר"י - רמב"ם - רמב"ם - רמב"ם

אונקלוס

ויקרא יד מצורע

דיא

יד ד' וינדבר יהוה אל משה לאמר: זאת תהיה תורת המצורע ביום שחרתו והובא אל הבהן: ויצא

רש"י

לקט בהיר

א) דייק מתיבת ביום המיומן, שהיה די לומר בטרתו והוצא אל הכהן, וכת"כ הוסיפו חז"ל שטומאחו וטהרתו ביום, משום דדרשו מיבת ביום למעלה עו"ה תורת המצורע ביום, ובמיבת תורת ככלל בין טומאחו ובין טרתו, ורבינו לא חש להביאו שאין לומר דוקא ואין הכרח לפי פשוטו (רא"ם), והנה לפי ת"כ זה נראה שטרתו רטנו לומר שכאשר ידע או חש שנתרפא לר"ך כהן שיבא ויראה אם אמת הוא שנתרפא ויאמר טהור אתה, ודבר זה לר"ך להיות ביום דוקא, מאחר שכולל הכ"כ בחד טומאחו וטהרתו, ובטומאחו פשוט שכן הוא שר"ך לראותו ולטמאחו דוקא ביום, שהלא אין בטומאחו דבר אחר להתלבש בו, אבל בגמ' מגילה על מה שאמרו כל היום כשר לטהרת מצורע דכתיב זאת תהיה תורת המצורע ביום טרתו פירש רש"י בלפנים ועד ארז ואובז ושני תולעת עכ"ל, וכן הוא ברמב"ם פ"א מה' ט"ז שכל הענין לר"ך להיות ביום, אבל בשום אופן אין המדובר מהבאת קרבנותיו שאחר ז' ימי ספרו, וזה פשוט, ובש"ס הקשה למה לנו פסוק זה הלא כתיב ביום אותו (שמעם ידעין שאין קרבן קרב כלילה) ומיך שמאחר שקרבנו משונה שר"ך מטפה מחיים ה"א שאין לר"ך יום וסיים, מלאח"י, ואינו יודע היכן מלא, וגוף הקושיא לא קשה

אור החיים

ד' ב. זאת תהיה תורת. כל הכתוב מיותר, שלא היה לו לומר אלא כי יעבר המצורע והובא אל הכהן וגו'. ובתורת כהנים דרשו מיבת זאת למעט טרת המצורע" בכתב, שלא יהיה אלא צבית עולמים, ומיבת תהיה לרבות שיטתו מצורעים בזמן הזה, וכמעט רבי ערפון (ירושלמי פ"ב ה"ב, ת"כ פסוק ד') שהראה מקל שטבר בו מצורעים בזמן הזה, ומיבת תורת לומר שהגם שחלק בטומאת מצורע שיש מוחלט בראיית כהן פעם ראשונה ויש בהסגר שבע וכדומה אף על פי כן תורת מצורע" אחת היא, ומיבת ביום לומר שאין טרת מצורע אלא ביום ולא כלילה, ואמרו יכול אף לקיחת לפנים וכו' תלמוד לומר זאת עד כאן. הנה מיבת זאת דרש ממנה למעט טרת מצורע בכתב ודרש ממנה למעט לקיחת לפנים ביום, הטעם, ללד שקדמה לזכרון הטרת"ו וזכרון ביום מיעט בשניהם, שאם לא היחה כוונת ה' למעט אלא באתח מהנה, היה לו להסמיך המיעוט

אור בהיר

א) פירוש הבאת קרבנותיו. ב) פירוש תגלתו ענילמו והאחז, והיה מחוסר כפורים. ג) פירוש שום הם בקרבנות. ד) פירוש קדמה למיבת "תורת". ה) לומר שטעם הנגע בא על עון מוליא שם רע. ו) שכבר נמק נמח ומתל העון, בתחילה כשאמר נגע זרעתי היא, שם היה לו לרמז הדבר. ז) ופירוש הכתוב הוא על זה האופן, למה זאת תהיה תורת, לפי שמצורע פירוש

אונקלוס

ויקרא יד מצורע

הבהן אל מחוץ למחנה וראה הבהן והנה נרפא נגע הצרעת מן הצרוע: וצוה הבהן ולקח למטהר שתי

רש"י

לקט בהיר

ג) אל מחוץ למחנה. חוץ לג' מחנות (פסחים ס"ו). מידי כמו שביארנו: ב) פי' כבר ידענו שהמצורע נשתלח ששנתלח שם צימיו חלוטו"ג. חוץ לג' מחנות, וכבר פירשנו מהיין למדו חז"ל לומר כן, והכא אמר הכתוב שהכהן כשרוזה לראות הנגע שבאמת נתרפא ולומר טהור אתה יאל לשם, ודייק שר"ך דוקא חוץ לג' מחנות מאמרו, "אל" מחוץ למחנה שפירשו חוץ מחוץ (ב"ב), ולא שהמצורע יבא לחוץ המחנה אל הכהן, דכתיב ויאל הכהן, ומה דכתיב והוצא אל הכהן פירשו על פי פשוטו שהמצורע יבא אל הכהן אשר יאל מחוץ למחנה, גם יש בו דרוש בת"כ שהוצא בעל כרחו, ושלא ישעה, והש"ס לא ראה כל

אור החיים

אחוז, והנה צבוח נגע זרעת על האדם יכול אדם לומר כי חולי טבעי הוא אשר יקרה להאדם, וצאמור לו כי הוא זה בשביל לשון הרע לא יאמין ולא ידויק הדברים, לזה נכתבם אל עליון (לעיל י"ג ה') ולזה שיסגר המצורע צדד ישצ וצגדיו יהיו קרועים וראשו יהיה פרוע ועל שפס יעטה, ודברים אלו הם כפי הטבע נגדיים לרפואת מיבת הנגע ואדרבה יולידו הנגע מחדש, וכאשר יראה האדם שהגם שעשה דברים אלו שהם נגדיים אף על פי כן על ידי שהרבה תשובה והתודה מטאחו כי בעונו אשר פשע לשונו גילה הנגע את עינו וישצ מחטאחו ויטהר לשונו ויראה כי הפך הנגע את עינו בזה ידע ויוכיח הוכחה ברורה שלא בא לו תהיה תורת מוליא שם רע, והכרת הדבר והוכחתו ביום טרתו"ג, שהגם שעשה דברים נגדיים לחוליו כזכר אף על פי כן נעבה, בזה ידע כי תורת לשונו הרע הוא זה ולא מקרה הטבעי כחשצי מחשבות און וישמור פיו ולשונו, והוא מה שגמר אומר נרפא

אור בהיר

שמואל לשון רע. ח) והיה פירוש הכתוב כן, זאת הנגע הבא עליו תורת מוליא שם רע, ולא חולי טבעי, והראה ביום טרתו. ט) שלכאורה מיבת מן הצורע מיותר, אלא פירוש מן האדם הצורע בעצמו, ששב נרפא נגע הצרעת, ולא מן שום דבר אחר, כגון חיזה סם או רפואה טבעית. י) הלא אמר כן אמר ויאל הכהן וגו'. יא) פי' ב' דברים לריכס להיות שיהיה טהור, חדל שיטרפא, והשנית והובא וגו', וע"כ הקדים ואמר והובא וגו', שבה כלל כל הענינים הנריכס לטהרתו, ואח"כ חזר לפרוט הדברים בפרטות ויאל הכהן וכו' וכו'. יב) אלא ביום טרתו והובא. יג) ופי' והובא אפי' בעל כרחו. יד) בין לעמאל ובין לטהרו. טו) וכאילו אמר ולקחו. טז) פי' בשלמא אם לקיחה בכל אדם, שפיר שיוזה הכהן, ומה יזיה, שיקחו, אבל אם הוא

אור החיים

יש צלווי לצד השחיטה, ואדרבה צלווי ולקח יש לנו לומר שיכוין לומר ולזה שיצאו לפניו הנפרים ויקחם הוא מיד המצויאים וצ' מנות לריכין להיות בכהן" מה שאין כן ולזה ושחט אס נאמר שהכהן הוא שישחוט צמה נלצים הצווי: וראיתי לבעל קרבן אהרן שכתב שהמלוה היא שיזו להציא לפניו הצ' נפרים לצחור מהם אחת המיוחדת והמצוררת" וטעם שלא חלק רבי בפסוק ראשון הוא לזד שלא מלא צמה ולצב המצוה" ע"כ. ואין דבריו נראים כי מלוה זו של הצבירה שזריך שתיכה ביד כהן אינה נשמעת מאומרו ולזה" ודרכה יש לנו לומר" שכונת הכחוז הוא לומר שיזוה לצרור האחת ויראה לומר הכחוז שמלות הביור" על ידי כהן והביור על ידי הזולת והשחיטה ככה, ועל כל פנים יכול הוא רבי לפרש בפסוק ראשון כדרך שפירש בפסוק צ"ב. והי' נראה לפרש שטעם שחלק רבי וסבר שהשחיטה גם כן ככה לא לזד משמעות הכחוז אלא לזד מה שהוא הענין. כי זזה ה' שתיכה השחיטה אל כלי חרס על מים חיים, ושחיטה זו אינה צחינת שחיטה לצד שהרי יש עמה מעשה אחר שישחוט אל כלי" וגו', זה עיקר הכנת הטבחה, ולזה אמר שזריך על ידי כהן, מה שאין כן בפסוק ראשון שאין בלקיחת הנפרים מעשה טבחה, והחורה מסרה הדבר לחכמים" להבחין בדברים:

עוד נראה לומר כי על כל פנים פשט הכחוז כשאמר וזה הכהן ולקח וגו' כוונתו צאמרו ולקח הוא על הכהן, כי אין לריך הכחוז להזכיר הכהן על כל דבר ודבר, מה שאמר שאמר וזה

אור בהיר

בעלמו לקח מה יזה. י"ז) הצי הביא, והלקיחה. יח) צעור שקשה לו לבעל קרבן אהרן למה לצי הזאת, ומה ענינה אלא הן, על כן פי' שהמלוה היא הנבירה, שזריך הן, וקודם הנבירה יזוה שיקחו ויציאו לפניו כדי שהוא יזכר, והיה לפי"ו פי' הכ' לשי' רבי ע"ה) ולזה הכהן) שיקחו מאלוה מקום שהוא צ' נפרים (ולקח) מי שהוא צ' נפרים, ואח"כ (ולזה הכהן). שיציאו לפניו הצ' נפרים (ושחט) הכהן אח' מה' שברר. י"ט) שאם הכהן יעשה גם הלקיחה, מה עוד יזוה. כ) פי' לפי דבריו שמינת ולקח אינו הנבירה אלא לקיחה לזריך הנבירה, א"כ אין כאלו רמו ורמזוה שזריך הכהן לנבירו. כא) לפי דברי ק"א שיש ענין נבירה, וזריך לשחוט המצוררת מה'. כב) פי' הכהן יזוה לנבירו. כג) פי' יהיה זך שיהיה אין חילוק בין צ' הכמונים, כי לפי דבריו שפירש וזה ושחט שיזוה הביא לפניו והוא בעלמו ישחוט, כמו כן היה יכול לפרש וזה ולקח, הכהן יזוה הביא לפניו והוא בעלמו יקח אותם לשם איש המיטהר וכדומה, ואם לולי דבריו אין רמו ככחוז משום דבר שזוכל להלצים בו הצווי, לא בפסוק א' ולא בפסוק ב'. כד) והוא קבלת הדם, שזריך כהן בכל מקום. כה) פי' הגם שפגנו ה' שזו בשניהם ולקח ושחט, החורה סמך על רז"ל

תרחין צפרין חיו רבנו ואשא צפרים חיות טהרות ועין ארו ושני

רש"י

(ד) חיות. פ"ט לטרפות (ח"כ - חולין ק"מ): טהורות. פרט לעוף טמא" (סג - סג), לפי שהנגעים צאין על לשון הרע, שהוא מעשה פטופטי דברים, לפיכך הוצק לטבחה* נפרים שמפטעין תמיד בלפלוף קול (פרכין ע"ג): ועין ארו. לפי שהנגעים צאין על גבות הרוח" (ח"כ - תמ"ח): ושני תולעת

שינוי נוסחאות * הוצרכו בטהרות - הווקפו לטהרות.

לקח בהיר

זאת, לזה אמר שאומרו והוצא אל הכהן לא המזרע אלא טהרת המזרע (מ"ל): א) מיותר הוא דכתיב ושחט, הרי שחיה היא ולא ממה, אלא פרט לטרפה שטרפה אינה חיה, וסד"א אין זו קרבן ולא נשחט בעורה אלא מתוך למחנה היא כשר בטרפה קמ"ל (ועיין באות הסמוך), ולמ"ד טרפה חיה אמר חיות ולא שמוטות שבשעת הבאה יהיו חיות ורק אח"כ ישחוט, ומתיבת טהרות למד צ' דברים בין טרפה

ובין עוף טמא שלפי דעמו פי' טהורות טהורות לאכילה (ח"כ), ורש"י לא הביא דעת תנא זה, אפשר משום דסבירא ליה טרפה אינה חיה (רא"ם), ובספר הק' דברי דוד כתב שגם מאן דאמר טרפה חיה מודה שהיא נכונה ובחוקת מיתה עומדת, לזה לריך הכחוז לומר חיות שיהיו בחוקת חיות ולא טרפות: ד) ר"ל שיהיו נפרים אלו ממין עופות שטהורים לישראל ולא מעופות טמאים, ולפי שקשה לו לרבינו הלא אמרינן בגמ' ששם נפור מיוחד על עוף טהור ואינו כולל עוף טמא ולמה ולא מעופות, לזה הביא הגמ' דערכין שזריך צפור מדה כנגד מדה, וא"כ אין ראהי מאומרו צפור שהוא טהור שאפשר שזו למעט בהמה שאין צמינו מלפף ולזה נותה חורה נפור, אבל אפשר שיוצא בעוף טמא מ"ל טהורות ולא טמאות (רא"ם), עוד אפשר פשוט שהביא גמ' דערכין לפרש טעמא דקרא, אם אינם נאכלים וגם אינם קרבן ושחט חוץ למחנה למה מדקדק הכחוז שיהיו טהורות, לזה אמר שיהיו מלפפין והכשרים הם המלפפין, וכן צ' המאמרים הביאים אח"כ הם לדקדק טעמא דקרא (בד"א), עוד אפשר לתרץ (למ"ד טרפה אינה חיה) למה להכחוז להחנות שיהיו טהורות, גם למה לרש"י לפרש פירושו של טהורות הלא פשוט הוא, בהקשות עוד, אם טרפה פסולה כ"ש עוף טמא, אלא אם לא יאמר הכחוז טהורות היינו אומרים שפי' חיות שלא יהיו טמאות, אבל טרפה אה"נ שכשר, לזה אמר הכחוז טהורות ופי' שפי' פרט לעוף טמא, וא"כ בהכרח שפי' חיות ולא טרפות (מ"ד): ה) וכדי שיזכור עונותיו לשבו עליהם, דכתיב (תה' נ"א) ותטחי עדי תמיד, והארו שהוא הגבוה והיפה שבאילנות יזכירוהו באותו, והוא ממש מה שאמר רבינו במאמר הקודם שהנגעים צאים על לשון הרע, שאם אדם יודע מיעוט ערכו ושלמותו אינו מדבר על אחרים, ומקור לשון הרע הוא הגבוה (ד"ד), וזה מיושב הלא אמרו חכמים על ז' דברים הנגעים צאים, אבל מכל מקום מקור כולוהו הגסות רוח, והיו

אור החיים

הלקיחה ומצ' הצריחות משמע להדיח דלכולי עלמא צין לרבי יהודה צין לרבי שילוח הכהן צ' דברים, ואולי כי לא הזכיר התנא צ' הצוויים בצריחתא עם הג' דברים לזד שצדשת תורת המזרע אינם נכללים" אלא דברים ששם צגוף הטבחה, שהרי מיעט הרצב מעשים מאומרו זחצ"י, וחולת אומרו ולזה הכהן היו הצוויים גם כן מתמעטים, לזה לא הזכיר אלא פרטים הנדרשים מאומרו תורת המזרע, אבל הצוויים אין זה מקומן ויחד להם הכחוז הדבר במקומו ואמר ולזה הכהן

אור בהיר

שיצו להבחין, כמו שכן עשה רבינו הק'. ב) ולא נחית התנא כאן לחשוב ולפרוט כל הדברים שצריכים כהן, אלא עובדת התנא כאן לדרוש הפסוק. ב) ולמאורה היאך ממשע מחיבה אחת דברים הרבה, אלא ודאי כל המעשים שאינם בעיקר הטבחה כולם נמשכים כחד, ואינם נכללים בכלל תורת המזרע, אלא כולם נמשעים מחיבת "ואח", חוץ ממה שאמר הכחוז בפירושו שזריך כהן, כגון

תולעת ואזב: ה וצוה הפהן ושחט את הצפור האחת אל-פלי-חרש על-ראו וצבע זהודי ואזבא: ה ויפקד הפגא ויבוס ית צפרא קרא קמאן דחסף על מי מבוע:

לקט בהיר

השכיח ציבור (מ"ל), ואל יקשה לך הלא גם לחטא את הבית המטגע צריך לכל אלה, ומה גסות רוח יש צביט, אין זו קושיא, שאין נרעת הבית בא צביטל חטא הבית אלא משום חטא בעל הבית, שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תמלה, ואפילו לפי המדרש שמתאו ישראל אתר הנתינה אזרות, אבל מודה מדרש זה שמן הסתם היה שם פגם ועון ג"כ, שאין עונשין צלי משפט, ויכול היה בעל היכולת צ"ה להמציא להם האזרות צלי נגע, ואין צריך לדחוק ולפרש כמו שפירש מהר"א ז"ל שמתמת האזרות והעשירות שמוכן לאל להם צריך להזהר על הגאווה (ד"ר): (ו) אזוב הוא מין דשא ועשב היומר קטן וספל, וצריך צ' דברים שני חולעת ואזוב לקיים מה שאמרו מאד מאד היו שפל רוח (מ"ל), ובפרט אתר שנכשל בגאווה צריך לפרוש לאל אתר לאחוז במדת ענוה יותר מהרגיל (ג"א): (ז) ולא אילן של ארז, הגם שמן הסתם פי' עץ אילן, שא"כ למה לחיבת "עץ", הלא ארז בעלמו פירושו אילן של ארז, אלא ודאי לומר חתיכת עץ מן ארז (ג"א): (ח) שהכתוב אינו אומר מה הוא זאת, אלא אתר שני חולעת, וב' חתיכות הללו מגידים דבר אחד, כי שני פירושו מין צבע אדום, כמו (ישעי' א' י"ח) אם יהיו חטאיכם כשני כשגל יציינו, וחולעת גם כן פירושו מין צבע אדום, כמו (שם) אם יאדימו כחולע, ואונקלוס אומר זהודי, והוא מין צבע אדום המזהיר ציבור, ואפשר שהוא כמו דמו של חולעת, לזה הוסיף רש"י לומר שהמדובר מלמח, שזמר היא זאת שבה מן הסתם צבע משא"כ פשמן מן הסתם לכן הוא כצריימו, ואמר "לשון" של צמר, כאילו אמר חתיכה של צמר, שכן היו עושים את הגמר המנופץ והצבע ומוכן למכור או לעוות משוך כמו לשון, רחב צד אדם והולך ונתקצר לאל השני, ובפרט כאן שצריך לקשור עמו האגודה צריך להיות ארוך:

אור החיים

החוספתא דלא כמאן"י וגאמר גם כן שהחנא ציאר הדברים במקום אחר"י, וגם שמצואר הוא צבורה שהצווי הוא צככ"י ולא הולך לאומרו, מה שאין כן רמז"ם שצריך הוא לצאר הדבר, ואינו כל כך הדבר מצואר צבורה שדחוק לומר גם רמז"ם לא הולך לכותבו, שהרי רואים אנו שהחנאים הולרכו לדרוש הדבר מהכתוב, ואין לומר שסובר רמז"ם שפשט החוספתא שאמרה ושאר הדברים בכל אדם משמע אפילו הצוויים ודלא כרבי יהודה ורבי"י. אם נאמר כן תקשה עוד"י, כי דבר פשוט הוא כי אין לחוש לחוספתא כוז שאינה לא כרבי יהודה ולא כרבי שהוצאו דצריכס בצפרא דבי רב המזוקק, ואפשר לומר שסובר רמז"ם מכה צרייחא ראשונה דתורת כהנים שהזכיר דברים הצרייכין ככן דרשת

אור בהיר

הגוי. (בח) לא כרבי יהודה ולא כרבי. (בג) כמו שאמרנו בפירוש ת"כ. (ל) והחוספתא אינו הלכות פסוקים כמשנה תורה להרמז"ם, לכתוב ולפרוט כל דבר פשוט. (לא) והוא ז"ל פסק החוספתא. (לב) על הרמז"ם ז"ל.

ות צפרא חיתא ויבס יתה וית אעא דארזא וית צבע זהודי וית אזבא ויטבול יתהון וית צפרא חיתא בךמא דצפרא דנכיסא על מי מבוע: ז וירי על דמרכי מן סגירותא שבע זמנין וירכבה וישחך ית צפרא חיתא על אפי מים חיים: ו אתה הצפור הארז ואת שני התולעת ואת האזב וטבל אותם ואת הצפור החיה בדם הצפור השחטה על המים החיים: והזהר על המטהר מן הצרעת שבע פעמים וטהרו ושלח את הצפור החיה על-

רש"י

בכל"י, כדי שיהא דם לפור ניכר בהם, וכמה הם, רביעיית (ת"כ - סופר ע"ז): (ו) את הצפור החיה יקח אתה. מלמד שאינו אוגדה עמהם, אלא מפרישה לעלמה (ת"כ) (אבל העץ והאזוב כרוכים יחד בלשון הזהירות"י) (נע"ס י"ד ה), כענין שנאמר ואת עץ הארז ואת שני החולעת ואת האזוב, קיחה אחת לשלשתן יכול כשם שאינה בכלל אגודה כן לא תהא בכלל עזילה"י, ת"ל ועבל אותם ואת הלפור החיה, החזיר ט' דברים אמר רש"י כאן, קודם מיישב הסחירה, שאמר הכתוב אל כלי חרס וחזר ואמר על מים חיים, לזה אמר שכדי לקיים שניהם יתן תמלה מים חיים בכלי ריק ועליו ישחוט, ואח"כ שז רש"י לפרש שיעורם של המים הללו אשר הכתוב חיסר, ואמר שיהיו כדי שיהא הדם ניכר בהם, פי' שהכתוב אומר שהטבילה יהיה "בדם" לפור השחטה, ואם יתן מים הרבה צב' וג' טיפי דם שיש לנפור לא יאדים הדם את המים ולא יטבול בדם, לזה שיערו חכמים שדם לפור הכי קטן יכול להאדים רביעיית מים, וצריך רבינו צ' דברים בידה, שרק מאמר הראשון גורם והכריח את מאמר השני, שאם לא יאמר הכתוב "על" מים חיים אין צורך לרז"ל לשער, אלא ישחוט הכהן לכלי ריק ויתן על הדם מים כפי מה שהוא מקבל (מ"ה): (י) ג' ראיות יש על זה, (א) מדאמר יקח אתה באמצע בין הנפור וצין השאר ולא אמר יקח אותה קודם כל או אחר כל, (ב) דאמר אותה בלשון יחיד, (ג) תיבת אותה בכלל מיותר (רא"ם): (יא) לא שיעשה כל הזמר לקשיה, שהרי הזמר בכלל האגודה, אלא נוטל ביחד ג' הדברים ארז אזוב ושני חולעת, ובגד הקצר של שני החולעת כורך שלשתן יחד (רא"ם), וכן הוא בת"כ ח"ל כיצד הוא עושה נוטל ארז ואזוב ושני חולעת וכורך בשירי (פי' בונג) לשון עכ"ל, והש"ח נעלם ממנו דברי הרא"ם שכתב ח"ל אבל אין הלשון זהורית כרוך סביב השנים אלא כרוך עמהם בגאווה ולא הזכיר בקרא כמה הם כרוכים עכ"ל: (יב) פי' הנפור היתה בכלל הלקיחה שנאמר ולקח למטהר שמי לפרים ועץ ארז וכו', ואח"כ צעט אגודה יראה מן הכלל שאינה אוגדה עמהם כדאמרן, א"כ יראה לגמרי ולא תהיה צריך עזילה בכלל, ומה שאמר הכתוב ועבל "אותם" פירושו ארז אזוב ושני חולעת, לזה החזיר אותה הכתוב לכללו בפירוש שנאמר ואת הנפור החיה, ואמר שהחזירה הכתוב פשוט הוא שצריך לטבול אותה בידה עם השאר, שהכתוב אינו

אור החיים

ז. והזהר על המטהר מן הצרעת וגו'. לל"ד למח הולך לומר מן הצרעת אחר שבו מדבר הכתוב. אולי כי ללד שהזאה זו אינה מטהרת אותו צהחלט אלא כיום שפסקה צב מדם וצב ועדיין צריך הוא לספירת ז' ימים כדין טומאת זב, ותמנאל שכל ימי ספרו עדיין הוא אב הטומאה, לזה אמר

המטהר מן הצרעת פי' מגוף הצרעת ולא מן טומאת הצרעת, ולזה אמר לבסוף ויהי ציוס השביעי וגו' וכבס את בגדיו הא למדת שצמי ספרו היה מטמא בגדים והנה הוא אב הטומאה, ולזה הודיעך כי אינו נטבר אלא מגופו של צרעת ואחר שנטבר מהצרעת צריך ליטב צטומאתו ז'

מסורת המדרש
זו עין הרע בי"מ קו:
ירושלמי שם בצפורי
צינתא עיין מגילה ה:
אנטונינוס אמר
ירושלמי סנהדרין פ"י
היה תשתיב מצנתא
עיין כתובות ל' ותורה
(הכל בירי שמים).

פְּדַעְתָּהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי נִתָּן אָמְרֵי תְרוּיְהוּ תְשֻׁעִים
וְתִשְׁעָה בַצְנָה וְאַחַד בִּיְדֵי שְׁמַיִם רַב עַל דְּהוּהוּ שְׂרִי בְּכָבֵל
דְּהוּהוּ עֵינָא בִישָׂא שְׂכִיחָא רַבִּי חֲנִינָא עַל דְּהוּהוּ שְׂרִי
בְּצַפּוּרֵי וְהוּת תַּמָּן צִנְתָּא אַנְטוֹנִינוֹס אָמַר לְרַבִּינוּ הַקְדוּשׁ
צְלִי עָלֵי אָמַר לָהּ תִשְׁתַּזְבּ מִן צִנְתָּא אָמַר לָהּ יִתִיר חֲדָא
כְּסוּ וְצִנְתָּא אֲזַלְתָּ אָמַר לָהּ תִשְׁתַּזְבּ מִן שְׂרָבָא אָמַר לָהּ הָא
כְּדוּ צְלִי עָלֵי דְכְתִיב (תהלים י"ט ז) 'וְאִין נִסְתַּר מִחֲמַתּוֹ רַבִּי

לשמור על תיקנה, והרי שבידי כל אדם לשמור עצמו מחליים שלא יבואו עליו, שיישמר ממאכל דע ומקנאה וכעס, כאמור.

וכן — רב ורבי חנינא — אמרו שרוב מיתת בני אדם הוא מגורם הבאה בידי עצמם, אלא כי — רב, כדעתיה דאמר: תשעים ותשעה — מכל מאה מתים — בעינן — רעה, שמויקתן, שאינם נוהרים להצטנע בפני בני אדם שלא יקנאו בני אדם בהם, ובני אדם נוהרים בהם עין רעה, בקנאתם, וזו מויקתם למות, ואחד — מהם — בידי שמים, במחלה שבאה עליו בגזירת שמים, גם אם נזהר שלא תשלוט בו עין רעה, והרי לרבנו "כל חולי" האמור בפסוק הנדרש כאן ממנו — "זו עיני" (בי"מ, שם), עין רעה, האמורה (עיי"ש עוד).

ורבי חנינא — אמר — כדעתיה דרבי חנינא ורבי נתן, אמרי תרווייהו — אמרו שניהם: תשעים ותשעה — מכל מאה, מתים בחולי התלוי — בצנה, בקור, שלא נשמר האדם ממכת קור, והצטנן וחלה ומת, ואחד — מהם — בידי שמים, כאמור, והרי לרבנו רבי חנינא "כל חולי" — "זו הצינח" (גמ' שם), שעל האדם ובידו להזהר ממנה, וה' יסייע בידו להזהר שלא יחלה בה.

ואין רב ורבי חנינא חולקים בדבר זה בכל בני אדם שבעולם, אלא, רב, על דהוה שרי — מפני שהיה שרוי ויושב — בכבל, דהוה עינא בישא שכיחא — שהיתה עין־רעה מצויה שם (עיי"ש בגמ'), שהקנאה היתה מצויה שם ביניהם (עיי' הערה), ולכן דרש לבני מקומו שבעין רעה מתים כולם, כאשר כן היה וכן ראה במקומו ובזמנו, ואילו — רבי חנינא, על דהוה שרי — מפני שהיה שרוי ויושב בארץ ישראל — בצפורי, בעיר שבראש ההר במערבה של טבריה, שאוירה אויר הרים צח וצונן (כתובות קג"ד), והוה תמן צינתא — והיתה שם צינה מצויה, לכן דרש לבני מקומו שבצינה מתים כולם, כאשר כן היה במקומו ושעתו, וכמעשה שהיה: אנטונינוס — קיסר רומי, ירידו נָרְעוּ של רבינו הקדוש, רבי יהודה הנשיא, מחבר המשנה — אמר לרבינו הקדוש: צלי — התפלל נא — עלי, אמר ליה — רבי: תשתיב מן צינתא — יהי רצון שתנצל מצינה, שרבי היה בצפורי (ככתובות שם), וכשבא ועמד אנטונינוס לפני רבי בצפורי היה מעשה זה (כברושי סנהדרין י' ה, עיי"ש), והיו צריכים שם שמירה ממכת קור, כאמור, אמר ליה — אנטונינוס לרבי: "יתיר חדא כסו וצנתא אזלת" — "הוסף בגר אחד והצנה הולכת", אין זה דבר הצריך לתפילה, אלא שהאדם צריך וחיוב לשמור עצמו בבגדים מפני הצינה, אלא התפלל עלי לדבר שצריך לתפילה, אמר ליה: תשתיב מן שרבא — יהי רצון שתנצל משרב, ממכת חום, אמר ליה: הא כדו צלי עלי — הרי כזו התפלל עלי, שנכון התפללת, שכן אין בגדים מועילים להציל ממכת חום בדרכים (עיי' בתוסי בכתובות ל' ובתורה הכל), ואין בידי אדם לשמור עצמו מכן, וכמו — דכתיב — בשבחי ה': "וְאִין נִסְתַּר

מסורת המדרש
רב"ג אמר ירושלמי
שכת שם.
ט. תצוה הכהן יל"ש
כאן תקנט: לא על חנם
הכתי יל"ש ישעיה
תפח.

וְשִׁמְעָאֵל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי נִתָּן אָמַר תְּשֻׁעִים וְתִשְׁעָה
בְּשֻׁרָב וְאַחַד בִּיְדֵי שְׁמַיִם רַבָּנָן אָמְרִין תְּשֻׁעִים וְתִשְׁעָה
בְּפִשְׁעָה וְאַחַד בִּיְדֵי שְׁמַיִם.

ט. (יד. ה) 'וְצוּהוּ הַכֹּהֵן וְשַׁחַט אֶת הַצֹּפּוֹר הָאֶחָד לְמַה
שׁוֹחַט אֶחָת וּמְנִיחָה אֶחָת לוֹמַר לֵךְ בְּשֵׁם שְׂאֵי אֶפְשָׁר
לְשַׁחוּטָהּ לְחֹזֵר כִּי אֵי אֶפְשָׁר לְנִגְעִים לְחֹזֵר בְּאוֹתָהּ שְׁעָה
קוֹרָא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְגִיּוֹנוֹת שְׁלוֹ וְאוֹמַר לֹא עַל חֲנָם
הַכִּיתִי אוֹתוֹ אֱלֹא (ישעיה נז, יז) 'בְּעוֹן בָּצְעוּ קִצְפֹּתַי וְאַכְהוּ'

מחמתו", ולדברי רבי צריך תפילה גם להשמר מקור, כמו שנאמר בשבחי ה' (תהילים קמו, יז): "לפני קרתי מי יעמוד" (ירוש', שם, עיי"ש), שגם מקור צריך אדם לשמור עצמו (עיי' בגמ' כתובות ל'), ולשניהם הוא צריך תפילה לה' שיסייע בידו להשמר מהם (עיי' בתוסי' שם, וביפ"ת כאן), אולם בכלום מוזהר האדם בתחילה שישמור עצמו, ככל יכולתו, וכחובתו עליו לשמור גופו ונפשו.

וכן — רבי ישמעאל ברכי נחמן, בשם רבי נתן, אמר: תשעים ותשעה — מכל מאה, מתים — בשרב, בחום, שלא נשמר האדם ממכת חום, וחלה ומת, ואחד — מהם — בידי שמים, במחלה הבאה עליו בגזירת שמים, גם אם נזהר מכל פגע, ואילו — רבנן אמרין: תשעים ותשעה — מכל מאה מתים — בפשיעה, שפשעו ולא נזהרו מסיבת חולי ומיתה, או מיצר הרע, מקנאה, מעין רעה, מקור או חום, האמורים למעלה, שבידי אדם ומחובתו להזהר שלא יפגע על ידם, ואחד — מהם בלבד מת — בידי שמים, בגזירת שמים, גם אם יזהר מכל פגע, שסוף כל אדם למות, כחטאו או כחטא האדם הראשון, ועל האדם מוטלת חובתו להזהר ולשמור גופו ונפשו.

ט. 'וצוהו הכהן ושחט את הצפור האחת ... ושלח את הצפור החיה על פני השדה', למה שוחט אחת ומניח אחת — שלא שוחטה אלא משלחה חיה על פני השרה (ועיי' תנחו"מ כאן, א), לומר לך: כשם שאי אפשר לשחטה לחזור — לתחיה, כך אי אפשר לנגעים — שהיו באיש זה — לחזור — אליו, אחר שעתה "עשה תשובה" (תנחו"מ שם), מעונו שלקח עליו, ופרחה ממנו צרעת זו כשם שפרחה לה הציפור החיה המשולחת (מ"ס), ללא יכולת לשוב להחזירה (פי"ת, עיי"ש), ולומר לאיש זה שאין נגע צרעת זה שבא עליו חולי מן החליים המקריים בטבע עולם הבאים מחמת אי זהירות במזון או צינה וחום (כבסימן הקודם), אלא שבעונו לקח בכך ובשוכו מעונו אין לו מה לפחד עוד מנגע זה שישוכ אליו, ושכן — באותה שעה — ששב זה מעונו וה' רפאו מצרעתו והכהן מטהרו, והוא מיטהר בהזיית צפרים אלה ושכ כאיש טהור אל מחנה ישראל כבראשונה — קורא הקב"ה — אל — לגיונות — גדווי המלאכים — שלו ואומר: לא על חנם הכיתי אותך, ככל מחלה שאדם חולה בה מחמת שלא נזהר ממאכל רע או קור וחום, כאמור, ולא על עוון קל, ולא על שחטא פעם אחת בלבד, אלא — כמו שהקב"ה אומר מפי נביאו על החוטא שלקח: "בעוון בצעו קצפתי ואכהו" — בעוון גזל, שגזל את הבריות, קצפתי עליו והכיתי אותו, שנאמר שם בתוכחה התשובה שהנביא אומר מפי ה' לישראל: "ואמר סולו סולו פנו דרך הרימו ממשול מדרך עמי, כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו, מרום וקדוש אשכון, ואת דכא ושפל רוח, להחיות רוח שפלים

5

תמו ישעיהו נו תרגום יונתן
 הרימו מכשול מדרדך עמי: ס טו פי כה
 אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו מרום
 וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח להחיות
 רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים: טו פי לא
 שרי וקדישא שכנתיה אמר למפרק לתבירי לבא ולמכיבי רוחא לקמא רוח מביכין
 ולמסעד לב תבירין: טו ארי לא לעלמא אתפרע בדין ולא לאפרש יהי רוגזי ארי רוחי

רש"י

מדרכים: הרימו מכשול. סלקו האנגיס שאתם נכשלים נגליכם נהם הם הרוחי רע: (טו) מרום וקדוש. אני שוכן, ומשם אני עם דכא ושפל רוח, שאני מרכין עלינו: שפלים, נדכאים. סוגלי עוני ותלאים: (טו) כי לא לעולם אריב. אם אלא יקורין על האדם, אין תחרותי עליו לזורך ימים ולא

מצודת דוד

הרימו. הפרישו אבני מכשול מן הדרך שילכו בו בני עמי, כי לא יפחדו עוד מן האויב כי מת ואיננו: (טו) כי כה אמר וגו'. מוסב למעלה, לומר טוב לחסות בה' כי הוא משגיח בכל, כי כה אמר ה' המרום והמושא השוכן נצח, כי לא יתואר בו תנועה כאשר בנבראים: וקדוש שמו. שמו מקודש ונבדל ואין ערוך אליו: מרום וגו'. רוצה לומר וזהו אמרו אשר יאמר, אני שוכן במרום במקום קדוש, עם כל זה אני עם הדכא ושפל רוח להשגיח להחיות רוח שפלים וגו': (טו) כי לא לעולם אריב. כי המריבה אשר אני עושה עם החוטא להענישו בגמול מעשיו, הנה לא תתמיד לעולם:

רד"ק

והוא האויב, שלא היו יכולים ישראל לבוא ירושלים מפני האויב, אמר פנו להם הדרך עתה והרימו המכשול. אם יש ברכים אבני מכשול הרימו אותם, כי המכשול הגדול והוא האויב כבר הוסר. והציווי אינו לאנשים מיוחדים אלא למי שיהיה, וכן ראה ריח בני (בראשית כו טו), אמור למלך ולגבירה (ירמיה יג יח), חזקו ידים רפות (לעיל לה ג), והרומים להם. ואמר שיפנו להם דרך ויבוא עתה ישראל בהשקט ובבטחה. וענין סולו ומסלה, שמרימים [הדרכים] באבנים משמיים ברכים שהם מקולקלות בטיט, ויש מפרשים סולו מה שמסירין האבנים מן הדרכים, שלא יכשלו בהם בני אדם העוברים בדרכים והבהמות: (טו) כי כה אמר. מאמר הנביא: שוכן עד. שוכן לעולם. וטעם "שוכן עד" כי כמו שיקרא שוכן מי שמתמיד עמידתו במקום, כן

מדרשי חז"ל

מה נעשו, שהיה להן לבקש רחמים על דורם ולא בקשו, שנאמר בועקן יצילוך קבוצין וגו'. (ילקו"ש). יד) הרימו מכשול מדרדך עמי. שבעה שמות יש לו לצד הרע וכו'. ישעיה קראו מכשול, שנא' סלו סלו פנו דרך הרימו מכשול מדרדך עמי. (סוכה נב). טו) ואת דכא ושפל רוח. רב הונא רב חסדא, חד אמר: אתי דכא, וחד אמר: אני את דכא. ומסתברא

תמו ישעיהו נו תרגום יונתן
 מתיא אָנא עתיד לאתבא ונשמתא אָנא עבדית: יו בחוכי ממונהון דאָנסו הוה רוגזי עליהון ואלקיתינון סליקית שכנתיה מנהון
 לעולם אריב ולא לנצח אקצוף בירוח
 מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי: יח בעון
 בצעו קצפתי ואכהו הסתר ואקצף וילך
 שוכב בדרדך לבו: יח דרכיו ראיתי וארפאהו
 וסלמלתינון פדרית גלותהון על דטעו פתר הרהור לפהון: יח אורח תיובתהון גליא קרמי

רש"י

קפסי לנצח: כי רוח מלפני יעטוף. כאשר רוח האדם שהוא מלפני, שניתן בו מלח, יעטוף, יודה ויכנע על מעלו, כמו העטופים נרצע (איכה ג יט), נעטף עולל (שם שם יט). ונשמות שאני עשיתי: כי רוח מלפני. כי זה שמעש נלשון כאשר, כמו כי חרסה (שמות כג ה), כי תנוח (דברים כג כה), כלומר כשרוחו נעטפת והוא נכנע, אני מטעל ריבי וקפסי

מצודת ציון

טו) אריב. מלשון מריבה: אקצוף. מלשון קצף וכעס: יעטוף. מלשון עטיפה ולבישה (ל"ז) בצעו. ענין גזל וחמס. כמו שונאי בצע (שמות יח לא) שוכב. ענין מרד וסורב. כמו מדוע שוכבה העם הזה (ירמיה ט ה):

מצודת דוד

ולא לנצח וגו'. כפל הדבר במלות שונות: כי רוח וגו'. כי רוח האדם מלפני בא לו ועטפה אותו, והנשמות כולם הלא אני עשיתי, ולכן ראוי לי לרחם עליהם: (יח) בעון בצעו. בעבור עון הגזל קצפתי עליו והכיתיו, ולא על חנם: הסתר ואקצוף. הסתרתי פני ממנו לבל אראה בצרתו, ועוד הקצפתי עליו להכביד עליו הצרה: וילך שוכב. כי אף בעוד הסתרתי פני היה הולך לפני בסורב ומרד וברדך תאות לבו, ולכן הרביתי עוד לקצוף: (יח) דרכיו ראיתי. וכאשר ראיתי דרכיו הראויים לו אשר שב ללכת בהם נחם על הרעה: וארפאהו. או רפאתיו מן המכות הפקודות עליו:

רד"ק

כי רוח מלפני יעטוף. הרוח מלפני הוא. והוא יעטוף וילבש הגוף, ויכבוש אותו ללכת בדרך הטובה. וכפל הענין ואמר: ונשמות אני עשיתי. כמו שאמר מלפני, כי אין בנשמה מטבע הארץ כמו הגוף שהוא מטבע הארץ, לפיכך הוא חוטא והולך אחר תאות הבהמות וימשיך הרוח אחריו. ולא תהיה כן לעולם, אלא יכיר האדם כי הנשמות מלפני הם, ואני לבדי עשיתי אותם, ואין בהם מטבע הארץ, ומלאו דעה את ה'. וזה מיום שאעלה אותם מהגלות, ואחיה אותם מתמותת הגלות. ויונתן תרגם הפסוק על תחית המתים, ארי לא לעלמא וגו': (יז) בעון בצעו. שהיה חומד ועושק, כי עון החמס גדול ואף על פי שאין בו מיתה. ומה שלא חייבה עליו תורה מיתה, לפי שאין עון זה

מדרשי חז"ל

כי רוח מלפני יעטוף וגו'. אין כן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף, שנא' כי רוח מלפני יעטוף וגו'. (יבמות כב.).

משה מזהיר לישראל פי תבאו אל ארץ כנען.

ב. הָדָא הוּא דְקָתִיב (איוב כ. כח) יִגַּל יְבוּל בֵּיתוֹ נְגֵרוֹת בְּיוֹם אָפוֹ יְהוּ גּוֹרְרִין וּמוֹצִיאִין אִימְתֵי בְּיוֹם שִׁיגְרָה הַקְדוּשׁ בְּרוּף הוּא אָפוֹ בְּאוֹתוֹ הָאִישׁ הָאֵל כִּי־צַד אָדָם אָמַר לְחֻבְרוֹ הַשְּׂאִילְנִי קֵב חֲטִים וְאָמַר לוֹ אֵין לִי קֵב שְׁעוּרִים אֵין לִי קֵב תְּמָרִים אֵין לִי אִשָּׁה אוֹמֶרֶת לְחֻבְרָתָהּ הַשְּׂאִילְנִי נְפֵה הִיא אוֹמֶרֶת אֵין לִי הַשְּׂאִילְנִי פְכָרָה וְאוֹמֶרֶת אֵין לִי מָה הַקְדוּשׁ בְּרוּף הוּא עוֹשֶׂה מְגָרָה נְגַעִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ

מסורת המדרש
ב. יכול ביתו נגרות
יזמא יא: עדין טו.
במיר ז. ה. דביר ה. ת.
תחומא כאן ד. תניי י.
דדאיר טו (מעשה).
יל"ש באן חקטג (כה"ע).

צרת, שכן את פושעי האומות אין הקב"ה מייסר בעולם הזה, אלא שופטם ומאכדם לעולם הבא, ואת ישראל הוא מייסר בעולם הזה כדי להחיותם זכאים לחיי העולם הבא, והרי — לפיכך משה מזהיר לישראל: "כי תבואו אל ארץ כנען, אשר אני נותן לכם לאחזה, ונתתי נגע צרעת בבית אוץ אחוזתכם" — כאשר משה מזהיר ומודיע לבני ישראל בשורת האדם לארץ אחוזתם בה, מזכיר הוא גם את ענין הנגעים לצרפת ולזככם לחיי העולם הבא, כאמור, ובשורה טובה היא להם שישים ה' שם עינו עליהם ליסרם בעולם הזה כדי לזכותם לחיי העולם הבא.

ב. וכדרך שנדרש למעלה (בסימן הקודם), שנגע צרעת הבית בא כדי לייסר את ישראל על עוונם, דרוש עוד: הָדָא הוּא דְקָתִיב — זהו שאמר הכתוב בדברי צופר הנעמתי על סופו הרע והמר של הרשע היושב לו בעושר ובשלחה: "יגל יבול ביתו, נגרות ביום אפו" — האוכל שיש לו בביתו יצא ויטולטל בגלות החוצה, ומשקאותיו יהיו נוזלים ומתפורים החוצה לכל עבר, ביום שה' יעיר עליו את חרון אפו (וכתרגום שם, וכ"ה ברש"י ובא"ע), ודרוש "נגרות" גם מלשון "גרייה" הנעשית בכלים, כשהם מוצאים חוצה, וגם מלשון "גירוי" — עוררות כעס לתקיפה ופגיעה, וכלומר, יהו גוררין ומוציאין — את אשר בביתו, החוצה, אימתי, ביום שיגרה הקב"ה אפו באותו האיש — על עונו, ובעונש נגע צרעת, שהוא בחרון אף ה' (רד"ט), הא כיצד, באיזה עון ובאיזה עונש וכיצד הוא במדה כנגד מדה, "בנוהג שבעולם" (דביר ג. ח.), אדם אומר לחבירו: השאילני קב (מדת נפח 28⁴/₅ ביצי תרנגולת בינוניות, 1.357 ליטר, בערך) חטים, ואמר לו — זה: אין לי, או שהוא מבקש לשאול ממנו — קב שעורים, וזה אומר לו: אין לי, או — קב תמרים, והוא אומר לו: אין לי, "ובאמת יש לך" (תנדבא"ר, טו, עיי"ש), אלא שהוא מסרב להלוות לזולתו "מעין רעה" (שם), שהוא "צר עין" (במיר ז. ה. עיי"ש), שעינו צרה לתת לאחרים משלו, ואפילו לא בהלוואה, או — אשה אומרת לחברתה: השאילני נפה — לנפות בה קמת, וזו מצרות עינה — היא אומרת: אין לי, או — השאילני כברה — לכבור בה גרגרי דגן, וזו עינה צרה — ואומרת: אין לי, גם אם יש לה בבית נפה וכברה, מה הקב"ה עושה — כדי להעניש ולישר איש צר עין זה שעינו צרה מלהלוות ולהשאיל מה שיש לו בביתו ומשקר ואומר שאין לו, מגרה נגעים — של צרעת — בתוך — קירות — ביתו, כמו "שטאמר — בפרשתנו בדין נגעי בתים (ויקרא יד, לו): "ויראה את הנגע בקירות הבית", ומה היו עושיין לו, מפנין כל מה שהיה לו בתוך ביתו — בטרם יבוא הכהן ויטמא את הבית,

ומתוך שהוא מוציא את פליו הבריות רואות ואומרות לא היה אומר אין לי פלום ראו פמה חטים יש כאן פמה שעורים פמה תמרים יש כאן לנט ביתא פאלין לנטיא רבי יצחק ברבי אלעזר מייתי לה מן הדין קרא (ויקרא יד, לו) 'שקערוות' שקע ביתא פאלין לנטיא לפיכך משה מזהיר את ישראל פי תבאו אל ארץ כנען.

ג. על עשרה דברים נגעים באים על עבודת זרה ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ועל חלול השם ועל ברפת

מסורת המדרש
ר"י מייתי ליה להלן
ס"ס ג.
ג. על עשרה דברים
נגעים באים עדין טו.
לעיל טו, א. במיר ז. ה.
תחומא כאן ד. תניי י.
יל"ש לך טו, כאן חקטג
(כה"ע). מלכים רל.
זכריה חקטג, זוהר ח"ג
ד.

וכדי שלא יטמאו, מנין, שנאמר — שם (שם, לו.): "וצוה הכהן ופינו את הבית" (דביר שם), ומתוך שהוא מוציא את כליו — ואת "כל מה שהיה לו בתוך ביתו" (שם), גם תבואות ופירות, מן הבית החוצה "אל הרחוב של עיר" (תנדבא"ר שם), ואז — הבריות רואות ואומרות — "זה לזה" (שם): הכי — לא היה — איש זה — אומר: "אין לי כלום"? ! ועתה — ראו כמה חטים יש כאן, כמה שעורים, כמה תמרים יש כאן, וגם כלים רבים (כבמיר שם, עיי"ש) "שהיה בידו, והוא — מה שהיה לו לא היה רוצה להשאיל" (דביר שם): "ועליו הכתוב אומר: "יגל יבול ביתו, נגרות ביום אפו" (במיר שם) — שמגלים ומפרסמים בחוץ לכול את יכול ביתו של זה, וגוררים החוצה את כליו לעיני הבריות ביום שחרון אף ה' מתגרה ופוגע בו בנגע צרעת בקירות ביתו, והרי "יגל" מלשון "גלות" ומלשון "גילוי", והבריות מקללים אותו ואומרים: "לווט ביתא באילין לווטיא" — מקולל יהא הבית הזה בקללות האלה שבאו עליו, ראוי הוא להן, ובעליו גרמו לו כן (מ"כ).

רבי יצחק ברבי אלעזר מייתי לה מן הדין קרא — מביא את הדרשה הזו, שהבריות מקללות את האיש הזה, מן המקרא הזה, האמור בצרעת קירות הבית, בפרשתנו: "והנה בקירות הבית שקערוות ויקרקות או אדמדמות", ופשוטה של תיבת "שקערוות" — "שקיעות קעורות", נראות כן בקיר (ראה רש"י עה"ת בשם תוי"כ), ומפני שתיבה זו היא אחת ויחידה בכל כתבי הקודש, יש לך לדורשה: "אל תקרי "שקערוות" אלא "שקע אַרוות" (תנחו כאן, ד. עיי"ש), שהבריות אומרים עליו: "שקע ביתא באילין לווטיא" — "שקע הבית בקללות האלה שבאו עליו, וחרב, ואיש זה "מי גרם — כל זאת, שהיתה בו עין רעה" (דביר שם), וכמו שנדרש כן (להלן סוסי"ג), ממה שנאמר בו בפרשתנו: "ובא אשר לו הבית", "לוי" — למה לזו? "מי שמיחד ביתו לו, שאינו רוצה להשאיל כליו, ואומר שאין לו, הקב"ה מפרסמו כשמפנה את ביתו" (כלשון הגמ' ביומא יא:), והרי שנגע בקירות הבית בא על צרות עין בעליו, לפיכך משה מזהיר את ישראל: "כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחזה, ונתתי נגע צרעת בבית אוץ אחוזתכם", אחרי שכבר אמר "לאחזה" חזר שוב ואמר "אחוזתכם", לומר שבעוון "אחיה" שאוחז איש את נכסיו לעצמו בא עונש זה לפרסמו וליסרהו שיהנה מנכסיו לאחרים (פי"ת).

ג. ועל דרך שנדרש למעלה (בסימנים הקודמים), שהנגעים באים כעונש וכפרה על חטאים, וכנדרש (בסימן הקודם), שאחת מהעונות היא צרות עין (פי"ת), אמור מעתה, על עשרה דברים — של עבירה, נגעים באים — על בני אדם (כבוה"ק בלק ר"ו), כעונש וככפרה: א) על עבודה זרה, ב) ועל גילוי עריות, ג) ועל שפיכות דמים, ד) ועל חלול השם — כגון על ידי שבועה בשם ה'

מסורת המדרש
על לשה"ר תרי"כ כאן
פ"ה

השם ועל הגוזל את הרבים ועל גוזל את שאינו שלו ועל
גסי הרוח ועל לשון הרע ועל עין רע על עבודה זרה
מישראל שהעידו עדות שקר בהקדוש פרוץ הוא ואמרו
לעגל (שמות לב, ד) 'אלה אלהיך ישראל' ומנין שלקו
בצרעת שנאמר (שם שם, כה) 'וירא משה את העם כי פרע
הוא' שפרחה בהן צרעת ועל גלוי עריות מבנות ציון
שנאמר (ישעיה ג, טז) 'עין פי גבהו בנות ציון' ומנין שלקו
בצרעת שנאמר (שם שם, יז) 'ושפח ה' קדקד בנות ציון'
ועל שפיכות דמים מיואב שנאמר (ש"ב ג, כט) 'יחלו על

לשוא, ה) ועל "ברכת" (ובלשון נקיה והפוכה, וכלומר "קללת" כבשאר מקורות) השם — בחיורף
וגידוף כלפי מעלה בהזכרת השם, ו) ועל הגוזל את הרבים — ליהנות מכספי ציבור, ז) ועל גוזל
את שאינו שלו — בגדולה וכבוד או ממון של הזולת, ח) ועל גסי הרוח — בגאווה, ט) ועל
לשון הרע, י) ועל עין רע — צרות עין ליהנות אחרים מנכסיו, ולכלום מצאנו רוגמא ודרש מן
המקראות: "על עבודה זרה" — מנין מישראל, "שבשעה שעשו את העגל לקו בצרעת" (תנחו"ם שם)
— על אותו עוון, שהעידו עדות שקר (ועיין לעיל טז, א), בהקב"ה — כאילו יש ח"ו אחר זולתו
— ואמרו לעגל: "אלה אלהיך ישראל", והרי עבודה זרה, שכן נאמר שם בענין שהשתחוו
וחבו קרבנות לאותו עגל, ומנין שלקו — על אותו עוון — בצרעת, שנאמר — שם בענין:
"וירא משה את העם כי פרוע הוא", "ואין פרוע" — רומז — אלא — על — צרעת, שנאמר:
"והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע" (וליש זכריה, תקע"ם), הרי — שפרחה בהן
צרעת — שהיה דינם לפרוע ראש, והם הם אותם מצורעים שנצטוו משה אליהם לשלחם מן המחנה
בהקמת המשכן (במ"ר ז, ה):

"ועל גילוי-עריות" — מנין, מבנות ציון — הרשעיות, שלפני החורבן, שכן היה להן
באותו עוון (לעיל שם דורש מהם על עוון "ענינים רמות"), שנאמר — בחזון הנביא ותוכחתו: "ויאמר ה',
יען כי גבהו בנות ציון, ותלכנה נטויות גיון, ומשקרות עינים, הלך וטפון תלכנה, וברגליהם תעכסנה",
וכנדרש בהן בפסוק זה (לעיל שם, עיי"ש במסורת), שלגילוי עריות עשו את כל אלה, "ונשואות היו, לפיכך
מספר בגנותן" (רש"י בשבת סב, ב), שהיה שם "גילוי-עריות" אשת-איש, והרי "גילוי-עריות" ממש, בכל
חומרות, ומנין שלקו — על כך — בצרעת, שנאמר — שם בחזון עונשן: "ושפח ה' קדקד
בנות ציון", "ואין ושפח" אלא צרעת, שנאמר — בפרשת נגעים: "ולשאת ולספחת ולבהרת" (תנחו"ם כאן,
ז), "ספחת" — אחת ממני נגעים, ובה הכה אותן על קדקדן, בגילוי (ועיין עוד לעיל שם):

"ועל שפיכות-דמים" — מנין, מיואב — "בן צרויה" (ש"ב ב, יג), מגבורי דוד, ובן אחותו,
"ששכך דמים" (במ"ר שם), "שנאמר — בו ששלמה המלך צויה להרגו, כמצות דוד אביו, ואמר שלמה
על דין זה: "והשיב ה' את דמו על ראשו, אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו ויהרגם בחרב ואבי
דוד לא ידע, את אבנו בן נר ואת עמשא בן יתר שר צבא יהודה", ומנין שלקה בצרעת" (לעיל שם), שנאמר
— שמשמע דוד בשעתו את מעשהו זה של יואב, אמר על דמי שני ההרגים האלה: "יחולו על

ראש יואב ועל חלול השם מגיחזי (מ"ב ה, כ) 'ויאמר
גיחזי נער איש האלהים' מהו (שם שם, שם) 'מאומה' מן
מוקא דאית בה ומנין שלקה בצרעת שנאמר (שם שם, כז)
'וצרעת נעמן תדבק בך' ועל ברפת השם מגלית שנאמר
(ש"א יז, מג) 'ויקלל הפלשתי את דוד באלהיו' ומנין שלקה

ראש יואב ואל כל בית אביו, ואל יכרת מבית יואב זב ומצורע", ומשאמר "על ראש יואב" הרי שעל עצמו
בא בחייו הנגע הזה האמור כאן.

"ועל חלול השם" — בהשבע "שבועת שוא" (ערכין, טז), בשם ה' בפרהסיא (כדלעיל שם,
עיי"ש) — מנין, מגיחזי — נערו, משרתו של אלישע הנביא, שכשריפא אלישע את נעמן שר צבא
ארם מצרעתו וזה דצה לתת לו מתנות כעבור זה, ואלישע נשבע לו בשם ה' שלא יקח, והלך נעמן
לררכו, ובא גחזי זה ורץ אחד נעמן ונשבע לו לשקר שאלישע שלחו לקחת ולקח, כמו שנאמר בדברי
גחזי אל אלישע בעת שהלך לרוץ אחר נעמן: "ויאמר גחזי נער אלישע איש האלהים, הנה חשך
אדוני את הארמי הזה מקחת מידו את אשר הביא, חי ה' כי אם רצתי אחריו ולקחתי מאתו מאומה", וחיבת
"מאומה" זו צריכה להדרש, שכן אינו אומר "ךךר" אלא "מאומה" (וכב"י נ, ז), ועוד, אע"פ שמצאנו
פעם אחת בתורה שמשמעות "מאומה" היא חיובית, כלומר, "דבר מה", כמו שכתוב (דברים כד, ג): "כי
תשה ברען משאת מאומה" — תביעת דבר מה (וכן יש עוד פעמים ספורות כן בנביאים), אבל ברוב
מקומות באה חיבת "מאומה" עם משמעות שלילה, עם חיבת "לא" או "אין" או "אל" וכמו (נראשית
כב, יב): "ואל תעש לו מאומה" — לא כלום, שום דבר לא, ועל כן צריכה החיבה להדרש כאן, שהרי לא
כפשוטה היא, שהרי זה לקח מתנה מנעמן (פי"ת), וגם במשמעות חיובית אין "מאומה" אלא דבר קטן
כל שהוא והוא לא לקח רק "מאומה" אלא מתנה רבה וגדולה, כאמור שם בענין, על כן החיבה צריכה
להדרש כאן (רז"י), ועוד, שלפי דעת אחרים מבעלי המסורה (כברוש' סנהדרין י, סוף הי"ג וברש"י במ"ב
שם), החיבה הזו הכתיב שלה הוא "מומה" חסר א', על כן דרוש: מאי "מאומה" — "מומה",
כלומר, ניבא גחזי בפיו מה הוא יקח מנעמן — "מן מומא דאית ביה" — מן אותו מום שיש בו
בנעמן, זו הצרעת, ממנו הלך גיחזי לקחת מידו, וכן עשה שהלך ולקח, כאמור שם בענין, וגם נשבע לו
לנעמן שאלישע צויה לקחת כנדרש (בגמ' ערכין שם, ועיי"ש ברש"י), במקראות שבאותו ענין, ומנין
שלקה בצרעת — על הדבר הזה, שנאמר — שם מיד בדברי אלישע אליו על מעשהו זה:
"וצרעת נעמן תדבק בך ובורע לעולם ויצא מלפניו מצורע כשלג", שמפני כי "אלישע קידש שמו של
הקב"ה שלא רצה ליטול מנעמן כלום וגחזי רדף אחריו, ונשבע לו לשקר ששלח אצלו שישלח לו ממון
נמצא זה מחלל מה שקידש, אלישע, ועל כן לקח בצרעת, על שבועתו לשקר וחלול ה', כלומר, אתה
אמרת חי ה' כי אם רצתי אחריו ולקחתי מאתו מאומה", נשבעת בשמו כדי לחלול, חיד, "מאומה" אמרת
ומומו אתה נוטל" (במ"ר שם), את צדעתו של נעמן, וכן היה הוא ובניו מצורעי עולם (עי' גמ' סנהדרין
קז, א).

"ועל "ברכת" השם" — מנין — מגלית — "הפלשתי" (ש"א יז, כג), שחרף כלפי מעלה
(עיין סוטה מב, ב), כמו — שנאמר — בו: "ויקלל הפלשתי את דוד באלהיו" — קילל את דוד
בהזכרת שם אלילי פלשתיים (כבתרגום שם, עיי"ש), וקללתו את דוד היתה קללה כלפי אלהי דוד בהזכרת
השם הקדוש, יתברך, כאשר דוד אומר לו: "ואנכי בא בשם ה' נצבות אלהי מערכות ישראל אשר חרפת",

מסורת המדרש
חלול ה' מגחזי ראה
ירושלמי סנהדרין פ"י
סוף הי"ב, מהו מאומה
עין ב"ר נ, ז.

תהלים סג

תרגום

בְּמִדְבַר יְהוּדָה: בְּאֱלֹהִים | אֵלֵי אֹתָהּ | לְדוֹד בְּעֶזְרָן מִהָי
 אֲשַׁחֲרֶךָ צִמְאָה לְךָ | נַפְשִׁי כִּמְהָ לְךָ בְּשָׂרִי | בְּמִדְבַר יְהוּדָה: בְּאֱלֹהִים
 בְּאַרְצֵי-צִיָּה וְעֵיף בְּלִי-יָמַיִם: | בְּכֶן בִּקְדָשׁ | תוֹקֵפִי אֲנִי אֶקוּם
 נַפְשִׁי רָגַי לְךָ בְּסָרִי בְּאַרְעָא צִדְיָא וּמְשַׁלְּחֵי מְדֻלִית מוּי: | גִּיכְנָא בְּאַתֵּר קוֹדְשָׁא חֲמִיתָךְ
 רש"י

(א) במדבר יהודה. עזרת מפני שאלו: מפלתך: כמה לך בשרי. לשון תאוה, ואין לו
 (ב) אשחרך. אנקש ולקוטש לך, כמו ושמתני ואניני
 (ג) אס אתה תשחר אל אל (שם ט טו): חזיתך וגו'. כמו כאשר נמלתי לראות עוןך
 צמאה לך נפשי. נמא ומאנז אני לטוא אלך צמית
 וכטדך, כדרך שחזיתך נמקדש משכן טילה משנע

מצודת דוד

(א) במדבר יהודה. להסתר מפני שאלו: (ב) אֵלֵי אֹתָהּ. מעולם אתה אלי לכן אדרשך: צמאה. מתאוה אני לך כצמא אל המים: בארץ ציה. כמו ההולך בארץ ציה ועיף מקום שאין שם מים כי אז מאוד יתאוה להם: (ג) כן בקודש. כמו הצמא לרחוץ אותך במקום הקודש, ולראות עוןך שהוא הארון עם הכבוד אשר ישכון עליו:

אבן עזרא

הארון, בעבור הסתרתו מפני שאלו: (ב) אֵלֵי אֹתָהּ, כי נמצא ארץ לשון זכר נעתם ארץ ורבים כמוהו: שחר כמו ולבקר בהיכלו (לעיל כו ד) מגזרת בקר: צמאה לך. והנה נפשי כצמא אל מים ובשרי יבש, כי אין למלת כמה חבר במקרא: בארץ. כאילו עזו (לקמן עח טא):

רד"ק

(ב) אֵלֵי אֹתָהּ. צורי וחזקי אתה, כי אין מפלט ומשען זולתך כאשר אני מטלטל ממקום למקום. ואמר שהוא תאב להיות ישראלי בטוח, שיוכל לבא בגלוי אל קרית יערים שהיה שם הארון, או בגבעון שהיה שם אהל מועד, כי שם היו רגילים חכמי ישראל, והתאוה שיהיה ביניהם וילמד מהם כאדם הצמא למים והוא בארץ ציה ועיף, כי בטלטולו לא היו עמו החכמים כי אם איש מצוק ומר נפש: ואמר צמאה

מדרשי חו"ט

הויפס, בבוא דואג האדומי, אף כאן, מזמור לרוד בהיותו במדבר יהודה. וכן הוא אומד מן המצר קראתי יי. (ילקוט"ש).
 (ב) אֵלֵי אֹתָהּ אֲשַׁחֲרֶךָ וגו'. על הים הכרתיך ואמרתי זה אלי ואנוהו ושחרתי אותך ולא נוקתי, צמאה לך נפשי במרבר לראותך, כן בקדש חזיתך בסניני ואין קדש אלא סניני דכתיב ה' בם סיני בקדש, ובכל אלו לא נוקתי. (שם).
 (ג) כן בקדש חזיתך לראות עזרך וכבודך. מהו לראות עזרך וכבודך, אמר אהרן ישראל שהיו הדיוטסים ראו אותך על הים ובסיני ולא הווקו, ואני שהרשיתיני אצלך במשכן בשמך אשא כפי. (ילקוט"ש).

תרגום

תהלים סג

זָכִי יְהִי לְמַחְמֵי עֵשְׂרָךְ | וְיִקְרָךְ: | דְּאָרוֹם טָב הוּא | חֲסִדְךָ דִּתְעַבֵּד לְצִדִּיקָא | לְעֵלְמָא דְאִתִּי מִן חַיִּי | דִּיהִבְתָּא | לְרִשִׁיעֵיא | בְּעֵלְמָא הַדִּין גְּגִיז פִּן | סִפּוּתִי יִשְׁבַּחְנָךְ: | הֵיכְנָא

אֲבָרְכְּךָ בְּחַיֵּי בְּעֵלְמָא הַדִּין בְּשׁוּם מִימְרֶךָ אֶפְרוֹם יְדִי בְּצִלוֹ לְעֵלְמָא דְאִתִּי: | וְהִיד תִּרְבֵּי | וְדָהן תִּסְבַּע נַפְשִׁי וְסִפּוֹן דְחִשְׁבָּחִן יִשְׁבַּח פְּמִי:

רש"י

נפשי נמלאת עוןך וכבודך: (א) כן אברכך בחיי. כמו אז. כי אז מתרגמנין וכן, כלומר אז כשאתאז לפיך אנכך כל ימי חיי: בשמך אשא כפי.

מצודת ציון

(א) חזיתך. ראייתך: עזרך. על הארון יאמר, וכמו שנאמר (לקמן קל ט) וארון עזר, על שהראה בפלשתים עזו כח המקום כמו שנאמר בשמואל (א טו): (ב) חֲלָב. מיטב. כמו ואכלו את חלב הארץ (נחלשים טו טז): ודשן. ושמן: ושפתי. ענין אמירה. כמו שפה אחת (שם טו טז):

המקודש אעשה כן ואברכך כל ימי חיי, ואשא כפי בהזכרת שמך להתפלל אליך: (ו) כמו חֲלָב ודשן. כמו שתשבוע הנפש ממאכלי חלב ודשן, כן תשבוע נפשי אם יהלל פי את ה' בהרבה לשונות של רננות:

אבן עזרא

וכבודך. השכינה: (ד) כי טוב. הוא בעיני לראות חסדך שאתה שוכן בקרב ישראל מחיים, על כן שפתי ישבחונך: (ה) כן. ככה אברכך בעודי ובברכת שמך אשא כפי, וכמוהו רבים: (ו) כמו חֲלָב. כמו

רד"ק

הארון והוא הכבוד: (ד) כי. טוב הוא חסד שעשית עם בני אדם, שחננתו השכל יותר מחיי הגוף שחננת לכל חי על הארמה, אבל השכל לא נתתה אלא לבני אדם, לפיכך שפתי ישבחונך ויודו לך על החסד הגדול הזה. ולפי שזכר שהיה תאב על דרך הנשמה שהיא החכמה, לפיכך אמר זה: (ה) כן. כמו שאני משבח לך כל היום, כן אברככה ואשבחך כל

מדרשי חו"ט

(ד) כי טוב חסדך מחיים וגו'. אמר הקב"ה כך הבטחתי את אברהם ואמרתי לו ואתה תבוא אל אבותיך בשלום, והוא רואה בן בנו עובד עבודת אלילים, מגלה עריות, ושוף דמים, מוטב לו שיפטר מן העולם. אתה מוצא אברהם חי קצ"ה ויצחק חי ק"פ, אלא אותם ה' שנים שמנע הקב"ה מחייו, הוי כי טוב חסדך מחיים. (ב"ר כג). עשרה נקראו חיים, ואלו הן: הקב"ה, תורה, ישראל, צדיק, גן עדן, ארץ ישראל, ירושלים, גמילות חסדים, מים, וחכם.

תהלים סג

שיא

חֲזִיתָךְ לְרֵאוֹת עֵזְרְךָ וְכִבּוּדְךָ: | אֶדְפִּי-טוֹב | חֲסִדְךָ מִחַיִּים שִׁפְתֵי יִשְׁבַּחְנָךְ: | הַפֶּן אֲבָרְכְּךָ | בְּחַיֵּי בְּשִׁמְךָ אֲשָׂא כִפִּי: | וּכְמוֹ חֲלָב וְדֶשֶׁן | תִּשְׁבַּע נַפְשִׁי וְשִׁפְתֵי רִנְנוֹת יִהְלֵל-פִּי:

אֲבָרְכְּךָ בְּחַיֵּי בְּעֵלְמָא הַדִּין בְּשׁוּם מִימְרֶךָ אֶפְרוֹם יְדִי בְּצִלוֹ לְעֵלְמָא דְאִתִּי: | וְהִיד תִּרְבֵּי | וְדָהן תִּסְבַּע נַפְשִׁי וְסִפּוֹן דְחִשְׁבָּחִן יִשְׁבַּח פְּמִי:

רש"י

להתפלל ולהלל: (ו) ושפתי רננות יהלל פי. לשונות של רננות, כמו ויהי כל הארץ שפה אחת (נחלשים י"א ט"ז) דמתרגמנין ליטנא חד:

מצודת דוד

(ד) כי טוב חסדך מחיים. רוצה לומר כי כל טובת חסדך מנתינת החיים הוא למען ישבחונך שפתי בעודי, כי לולא זאת למה לי חיים, ולזה אתאוה להיות במקום המקודש למען אשבחך שם: (ה) כן אברכך בחיי. רוצה לומר וכאשר אשב במקום המוקדש אעשה כן ואברכך כל ימי חיי, ואשא כפי בהזכרת שמך להתפלל אליך: (ו) כמו חֲלָב ודשן. כמו שתשבוע הנפש ממאכלי חלב ודשן, כן יהלל פי את ה' בהרבה לשונות של רננות:

אבן עזרא

את חלב הארץ, ובא חסר בי"ת שבעתי אילים. וטעם ושפתי רננות שארונך לך בכל שפה שארענה, או פי שיהלך יהיה סבה שחרנך לך כל שפה, וזה קשור עם הבא אחריו:

רד"ק

ימי חיי: בשמך אשא כפי. כלומר בעזרתך אמצא ידי לנלחמים אותי: (ו) ושפתי. וי"ו ושפתי כמו כאשר. אמר כאשר שפתי רננות יהללו פי, יערב לי כמו אם תשבוע נפשי המתאוה חלב ודשן, כי מאכל השמן יערב לכל אדם: וחֲלָב ודשן. כפל ענין במלות שונות: ופירוש שפתי רננות. דברי רננות:

מדרשי חו"ט

גמילות חסדים נקרא חיים, שנאמר: כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך. (אדר"ג לא).
 (ה) כן אברכך בחיי וגו'. א"ר אלעזר מאי רכתיב: כן אברכך בחיי שמע, בשמך אשא כפי זו תפילה, ואם עושה זו עליו הכתוב אומר: כמו חלב ודשן תשבוע נפשי. ולא עוד אלא שנוחל שני עולמים העולם הזה והעולם הבא, שנאמר: ושפתי רננות יהלל פי. (ברכות טז:).

בשעירם עלידשא וכרביבים עלי עשב: כי שם יהנה אקרא הבו גדל

דתאה וכרסיס מקושא די ער עשבא: ג ארי בשמא רין אנא מצדי הבו רבוהא קרם אקתנא:

לקט בהיר

כלומר נותנים בהם טעם ערב כמו כן דברי תורה, ועוד דרשות ופירושים רבים עיי"ש: (י) אומר כלי שהיין טפל צו מן הגת קרוי צור (רש"י מ"ק י"ב ב): (יא) ש"ן שמאלית וממין מתחלפין והיינו הך (במ"ח), ונקטת ספרים הנוסח מחזיקין, והוא טעות, שאין הענין כאן לשון אחיה אלא לשון חזק, ונרין להיות מחזיקין בלא וי"ד: (יב) ופירש"י שם יורה חלם נקטת, וטיפי מטר אלו קבלו שם העלם רביבים על שם שהם רבים ומרקים: (יג) יותר מפורש ענין זה בפי בראשית (א' י"א) מדשא הארץ עיי"ש, גם מה שהקשה על זה הרמב"ן ז"ל ושאר קושיות, ומה שחילצנו בשם הד"ד עיי"ש:

אור החיים

לסבול כדמיון זה מלות התורה כל אחד כפי כח שיכול להשיג, ויש צה להקל ולהחמיר להקל על מי שאינו יכול להשיג יותר, ולהחמיר על מי שיכול הרבה שואלין ממנו הכל ואפילו מעשה מרכבה: ג. כי שם ה' אקרא"י הכוונה כי הדבר אשר אליו יכוין במאמריו הוא שם ה', על דרך אומרים ז"ל (זוהר ח"ג ל"ח): כל התורה כולה שמוחו של הקב"ה, ועליה הוא אומר יערוף כמטר לקחי שהיא התורה שהיא שמו יתצרך, ופירש אקרא מלשון יקרא"י, עוד רמז שהגם שחלה להם עסק התורה בעל ומער לא תהיה הכוונה בלימוד על זה"י, אלא לקרות בספר תורה ה', והוא אומרו כי פירוש יהיה הטעם שם ה' אקרא פירוש לקרות בתורתו שהיא שמו יתצרך כדי שיתן גודל לאלהינו"י, וזו תקרא תורה לשמה לגדל ולפאר שם כבודו, ואומרו אקרא"י הוא מה שיעשה כל

אור בהיר

באין ישראל. (כ) ואם כן אינו חסיד. (כז) אבל הטל מלך עלמו יהיה חסיד בלי הפסק אם לא יפריחו השמש. (כח) מטר וטל כבר יסבנו, ומה זה עוד שעירים ורביבים. (כט) כפי הנראה המתברר ז"ל מפרש חכמה שיערים מלשון חוט השער, כלומר דק, או מלשון נערים, שעיר כמו נעיר, ורביבים מל' רבב על נגד שהוא יותר רב, או מלשון רב, או הפך פירש"י ז"ל, וגם דשא ועשב אינם כפירושו ז"ל. אבל רביבים בניי איתא כדרכיו. (ל) מה הענין פסוק זה לכאן. (לא) וחיבת כי נתינת טעם עו"ה, בעבור שכוונתי לייקר שם ה' על כן עליכם ליתן גודל. (לב) הגם שבאמת מביא ברכה בגשמיות וברוחניות. (לג) מה שאין כן אם למד בהנחת עלמו אין גודל. (לד) ופירוש אקרא אפי משה ולדרך זה ה"ל תקרא או תקראו.

ד תקיפא דשמיין עובדוהי ארי כל ארחתה רינא אקתא מהימנא רמן קרמוהי עוקה לא נפק רמן

רש"י

משמש בלשון כחש"י, כמו (ויק כ"ג י) כי תצאו אל הארץ, כשאקרא ואזכיר שם ה' * אתם הבו גודל לאלהינו וזכרו שמו (ספרי), מלאך אמרו (וימח ל"ז) שעונין צרוך שם כבוד מלכותו אחר זכרה שבמדקדש"י: (ד) הצור תמים פעלו. אף על פי שהוא חזק"י כשמביא פורענות על עוברי רלונו לא בשע"י הוא מביא כי אם צדין כי תמים פעלו (ספרי): אל אמונה. לשלם לנדיקים לזקתם לעולם הבא*, ואף על פי שמאחר את תגמולם"י סופו לאמן את דבריו (ספרי - תענית י"ח): ואין עול. י"ט אף

שינוי נוסחאות - שמו ואימות. - לעמוד לבא.

לקט בהיר

יד) כי לשון "כאשר" בכלל בלשון "אם" שהוא אחד משימושי "כי", וכמו שביארנו זאת כבר כמה פעמים, והכוונה בזה, שעד עתה דיבר לשמים וארץ הזמינס ואמר להם שישמעו מה שמדבר לישראל מורה שנתי להם חיים הוא וכו' כלומר לא התראתי אותם בדרך גזירה ורק נקללות, אלא גם בדרך נאה ויפה בזכות כשישמעו, ועתה הופך פניו לדבר לישראל, לזה הקדים לומר שהולך לקרוא בשם ה', ואתם הבו גודל וזכרו שמו כלומר היו מודים על האמת ותקבלוה, זה פשוטו, ודרך אגב אמרו מכאן מ"ל וכו' (בא"י): (טז) במקדש- שהגה את השם ככתיבתו, אבל תוך למקדש עונין אמן (ספרי), ובזכרות כ"א איתא מנין לזכרת התורה מלפניה שנאמר כי שם ה' אקרא וכו' ופירש"י לפחות דבריו שירה אמר אני מברך תחילה ואתם ענו אחריו אמן כי שם ה' אקרא בזכרה אתם הבו גודל לאלהינו באמן הכי מפרשי לה ביומא עכ"ל, א"כ גם עניינת אמן יולא מפסוק זה בנבולין, ורבינו כאן מד מנייהו נקט (צל"ד): (טז) זה פ"י חכמה נור, כלומר מננה הקב"ה לזר בזמן שמראה חזקו וגבורתו ומביא פורענות כלור שהוא חזק וקשה (רא"ם), וכל הפסוק הזה שלפנינו היא הקדמה לאשר עתיד להמרות בהם, הקדים ואומר כלל גדול שהקב"ה מדקדק כחוט השערה לשלם לכל אחד פעלו המגיע לו בין לטוב בין לרע, ואפילו בני אדם אשר לב בשר ועינים גשמיים להם מודים ומלדיקים את דינו (בא"י): (יז) כמו כן אדם המקנה קנאות אינו מדקדק ברוגזו ומכה כפי כחו אפילו הוא יותר מן הראוי: (יח) ובשעת עשייה אין נראה שבר לזקת הנדיק, לזה קראו להקב"ה אל אמונה כלומר אל נאמן: (יט) אם כבר אמר שהוא נאמן נרין לומר שאין עול, אלא אפילו נראה כעוולה לבני אדם אין

אור החיים

אחד מהם"י, או על דרך אומרים ז"ל (זוהר ח"ג רע"ג) שנפשות כל עוסקי תורה הם ניוולוי משה ולא דור המדבר לבד אלא עד סוף כל הדורות כל העוסק בתורה כרוך הוא בזמשה, ולזה כינה עסק התורה של ישראל אליו ואמר אקרא"י) והבן. עוד ירצה אומרו כי שם ה' וגו' נתינת טעם להנאמר אחר כך שהוא הבו גודל לאלהינו, והוא על דרך מה שאמרו ז"ל (ילקוט נח ס"ג) בפסוק (תהלים כ"ג) וישב תהלות ישראל שלא ישב ה' על כסא תהלות עד שאמרו לצא השמים ברוך ה' אלהי ישראל ולא היה לו נחת רוח כשאמרו לו אלהי שמים וארץ ואלהי המלאכים, ולזה צא דברו הטוב כאן ואמר

אור בהיר

לד) פ"י משה מדבר בשם כל אחד ואחד כלומר צה הלשון יאמר כל אחד כשילמוד. (לו) הגם שמדבר אל אחרים הלא זה האמר הוא הוא בעלמו. (לז) פ"י בעבור שאני לומד בתורה בשביל זה יש גודל בחיבת אלקינו. (לח) אלא מהדמין ככל הגויים בית ישראל. (ל) פירוש של רש"י ז"ל נאה מחוק ומתקבל, אבל נרין לדעה השייכות למה שלמעלה, גם למה כפל תמים פעלו דרכיו

אשוב אל התורה רק מזמן לזמן למה שיצטרך לעתים. אמר השמר פן ואל תעשה כדבר הזה, כי הלא לקחי ידמה למטר כי דרכו יתברך לערוף והמטיר, עד אם הרוה את הארץ בכל ימות הגשמים, ואחרי כן לא ימש מלתת בה בקיץ וסיסי לילה תמיד, פן תיבש הארץ מאז חזל המטר. כן הדבר בלקחי כי אם יעסוק האדם בה ברבוי, עד ישבע כרסו ממנה, ואחר כך צריך שוב לישב עליה בכל יום תמיד, פן תאבד ממנו בהיסח הדעת. וזהו כשעיריים עלי דשא, והוא כרעת האומר (רמב"ן בראשית א יא), כי דשא יקרא בתחלת צאת מהארץ ועשב כאשר יגדל. והוא כי תחלה מרוה את הארץ בגבורות גשמים בזעף, והוא עלי דשא ברביעיות ראשונות, ואחר כך ישלח ריבכים מעל השמים בקיץ על העשב לעדנו ולבסמו יפה. כן הדבר בתורה, כי אחר ידיעת התורה כלליה ופרטיה הנמשל לעשב שכבר גדל, צריך לשוב אליה לבסם ולהחזיק ידיעתו בה.

או שיעור הענין על פי דרך זה, כי בא הוא יתברך ללמדנו איכה נעבוד את ה', הלא הוא כי עיקר עשות רצונו הוא נעסוק בתורה בלימוד המביא לידי מעשה, אך שיהיה יראת חטאינו קודמת לחכמתנו ושגם עד זקנה ושיבה לא נמיש מעסק התורה. והנה זה דרכה של תורה שבאה על ידי יסורין ויגיעה רבה, והוא כי הנה תורה אל האדם היא כגשם על הארץ, כי כאשר ירד הגשם על הארץ והולידה והצמיחה, כן התורה לאדם תולידנו מצות ומעשים טובים, כי הלימוד מביא לידי מעשה. וכאשר בתחלה ירד הגשם בזעף כעריפה, כן יהיה לקחי כי תטרח בזיעת אפיך בתורה בבחורותך, וגם בזקנה ושיבה תזל כטל היורד אחר שגדל העשב בקיץ. כן אחר שגדלת בתורה והרבית מצות ומעשים טובים תזל כטל. כי אז לא תצטרך לעמול הרבה כי כבר יעצת ומצאת בבחורות. עוד אני שואל ממך, והוא שלא תדמה תורה עליך אל מטר שיורד טרם דשא מארץ, רק כשעיריים עלי דשא שכבר היחל להצמיח דבר מה. והוא כי לא תהיה תורתך כמטר על ארץ יבשה, שהוא משל אל טרם היות בכ איזה כשרון, והוא שלא תקדים תורתך ליראת חטאך כי אם על דבר מה, וזה אומרו עלי דשא. וגם מה שתזל כטל אמרתי, לא כטל היורד אחר הקציר שעשב אין,

שיהיה נמשל כי תעסוק בתורה לעת זקנה בלי מעשה המצות, רק כרביבים עלי עשב שגדל כבר שהוא משל אל המצות, שהפרחת והגדלת מאז היית בחור, כי גדלת במצות ובשם טוב, והמצות שהיו כדשא הקצר בבחורות, יהיה כעשב הגדל בזקנה ואז תזל התורה על המצות כטל על העשב לעדנם ולבסמם, כי היא המבסמת המצות למען יתקיים בך ענין אשרי מי שעמלו בתורה גדל בשם טוב (ברכות יז א), למען תהיה הפטירה שהיא כמשל קצור העשב אחר גמר בשולו, נפטר בשם טוב.

או יהיה הענין, כי טרם יזהירונו בעבודתו יתברך, בא לסלק תואנת היצר הרע והנפתים אחריו האומרים, כי אם ה' אוהב הצדיקים ותופשי התורה למה ידכאם ביסורים. על כן היחל לדבר על לבם ואמר, אם תראו יערוף כמטר לקחי שהוא כעריפת המטר בזעף, כן לקחי בזעף יסורים. אל תחושו לומר זו תורה וזו שכרה. כי לעומת זה תזל כטל אמרתי באחרונה, כי יהיה כטל לישראל. ואם תראו זעף כעת, הלא הוא כשעיריים עלי דשא, והוא כי כאשר הרוח סעדה הבא בדשא אחרי המטר, שפורד עלי הדשא שדבקו בגבשושית הארץ על ידי המטר, ואלמלא זעף סערת הרוח היו העלים שדבקו בארץ נפסדים ונרקבים בגוש העפר ביבשות ארץ מהמים. הנה כי כאשר מה שנראה זעף וכעס בסעדת הרוח עלי דשא, והוא לטובתו להפרידו מהעפר ולהצמיחו. כן הייסורים הבאים בזעף על עוסקי תורה, הוא לטובתם להפריד נשמותם מגבשושית איכות חומרם ותאוותיו, ולהביאם אל אושר הקדושה האמיתית.

ואם תראה חסידי עליון אשר אין להם דבקות כלל עם איכות חומרם ומתייסרים, אל תחוש כי הלא גם כן יש בחינה אחרת, והיא כרביבים עלי עשב שגדל כבר, אשר לא ידבק אל הגבשושית, והם רביבי מטר דק היורדים בלי זעף. כלומר כי היסורים אשר תראה לאנשים כאלה, אך קלים יהיו שאין בהם ביטול תורה או ביטול תפלה, על כן מתייחסים לרביבים אשר הרביבים ההם אינם רק לעדנו, כן הם יסורי הצדיקים ההם כי הם של אהבה לעדנם בגן עדן יותר על אשר להם במעשיהם. וגם אינם קשים כראשונים, כהפרש שביין מטר לרביבים, כי המטר בא בזעף ויורה כחץ, מה שאין כן הרביבים שהבאתם קלה

נכראה בחוש ברביבי גשם דק הנקרא בגמרא (תענית ד א) עורפילא, שהבאת הטפות בנחת ולא בזעף.

76 כי שם יי אקרא הבו גדל לאלהינו. הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא (גב גז).

(ג) לכאורה יאמר ענין (תהלים סג ד) כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך, והוא כי מה אנו מה חיינו ששבח ירצה מאתנו, על כן טוב הוא חסדך מתת לנו חיים במה שזכיתנו ששפתי ישבחונך. ועל דרך זה יאמר, כי שם ה' אקרא לומר, דאו עתה מה דב טוב העובר את ה', כי על כן מבלי תוכחתי דאוי תרדפנו אחר עבודתו. כי הלא אין צדיק לומר עבודה, כי אם אפילו קדוא בשמו בלבד אין צריך לומר אתם, כי אם אפילו אני הגדול ככם שאזכה לקרא בשם ה', עם היותי גדול שככם, הבו נודל לאלהינו על הדבר. ואם כן וכל שכן כי תשא קל וחומר בעצמכם, שמכל שכן שטוב להודות לה' על זכותכם לקרא בשם ה' כל שכן לעבדו.

או יאמר דרך אחרת נמשך מהפסוק הראשון האזינו כו' והוא בשום לב אל שינוי אשר הערנו מהחילו בלשון דבור ויצא באמירה. ב. סמיכות פסוק יערף אל הדאשון שיהיה קשר אמין מהאמור. ג. לשום לב אל משל המטר והטל ושעיריים ורביבים ודשא ועשב זולת האמור. ד. אומרו כי שם ה' שיורה כבא לתת טעם אל האמור ואיננו. ה. אומרו הצור תמים פעלו, למה שינה תוארו יתברך ולא אמר ה' תמים פעלו כפסוק הקודם. ו. אומרו כי כל דרכיו משפט שיורה כבא לתת טעם אל האמור, ואין יהיה המשפט טעם אל התמימות. ז. החילו כפעולה ולשון יחיד וצאתו בדרכים ולשון רבים. ח. אומרו אל אמונה ואין עול, כי אחר היותו אל אמונה מי לא ידע שאין עול. ט. אומרו צדיק וישר למה יחד שני תואריו יתברך אלה פה.

אמנם ראה והנה בשמוע איש את כל הדברים הרעים שבדברי השירה הזאת, הלא יאחזוהו רעד ותסמר שערת בשרו ויאמר, איך רחמי אבינו שבשמים אל בנו בכורו ישראל, כי מי יעמוד במוטר הגדול הזה. ב. כי הלא מאשר הזכיר שם

הרחמים במוטר באומרו וירא ה' וינאץ כו', הלא יראה כי גם מדת רחמים מתהפכת לדין, ואם כן איפה ה' מי יעמוד. ג. שאם הוא יתברך המכה בנו לפי כחו, אוי מי יחיה כי כל גבור מכה בגבורתו. ד. למה העבירות פורע בעולם הזה ככל דברי המוסר הזה, והזכיות שלא יחסרו מישראל הן בהקפה לעולם הבא. על כן כל ארבע דברים אלו בא לתקן, על ראשון ראשון. ובראשון היחל, ואמר האזינו השמים כו' לומר גם כי הנה דרך המלך בשר ודם בקומו לערוץ הארץ להתרות על עוברי רצונו ברבת משטמה, שאין עיקר כונתו רק לעשות משפט ולהנקם מעוברי רצונו. אך לא כן דרך המלך הקדוש, כי אם כל עיקר כוונתו בהתראותיו בהראותו את עונש פקודתו על עוברי רצונו, כל כוונתו היא למען על ידי כן ישובו עדיו יתברך ויטיב להם. ולהורות נותן בסוף תוכחתו דברי שלום ונחמות רבות ככל אשר בשירה הזאת, כי אחר כל דברי קושי התוכחות דבר נחמות כאומרו, כי ידן ה' עמו כו' ראו עתה כי אני הוא אני אמית ואחיה כו' הרנינו גוים כו', הנה זה יורה כי זה כל עיקר כוונתו יתברך כי חפץ חסד הוא. וזה יאמר פתח דבריו האזינו השמים שבהם עיקר ההתראה כמדובר בקודם. ואשר תשמעו הוא מה שואדברה שהם דברי קושי תוכחותי. ואין הדבר שהוא קושי התוכחות עיקר הכונה, כי אם הכנה כדי שאחרי כן ותשמע הארץ הם שוכני ארץ אמרי פי, הם דברי חיבה המתייחסים לאמירה ופיוס. וזהו אומרו אמרי אחר אומרו לשון דבור בתחלה. ואל תתמהו מהקושי הלז, כי אם בתחלה אדברה דברי קושי, הלא התכלית הוא רחמים שבסוף ותשמע הארץ אמרי פי הם אמרי חיבה. ותראו למה זה דומה, אל ענין הטל ומטר. כי הנה כמטר הוא מה שיערוף לקחי, היא התורה המדברת לך את דברי השירה הזאת. כי כאשר עריפת חזק המטר היא חיים לעולם, כן הייסודין והתוכחות האלה חיים הם למוצאייהם, למרק פה אשמותם להביאם לחיי עולם הבא. והראיה כי לא משנאה חלילה, כי הלא כהתם דברי התוכחות תזל כטל אמרתי הם דברים טובים דברי נחומים כטבע לשון אמירה, כאומרו מחצתי ואני ארפא כו' אשיב נקם כו' הרנינו גוים כו'.

תשנב תהלים קמח קמט

לְבַנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קָרְבָּו הַלְלוּהָ: פ
 קמט א הַלְלוּהָ | שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ
 תְּהַלְתֶּוּ בְּקֹהֶל חֲסִידֵיהֶם: ב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל
 בְּעֲשִׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן יִגְלוּ בְּמִלְכָּם: ג יִהְלְלוּ שְׁמוֹ
 בְּמַחֲלוֹ בְּתַנּוֹ וְכִנּוֹר יִזְמְרוּלוֹ: ד פִּירוּצָה
 יִהְיֶה בְּעַמּוֹ יִפְאֵר עַנּוּיָם בְּיִשׁוּעָה: ה יַעֲלוּ
 חֲסִידֵיהֶם בְּכַבּוֹד יִרְנְנוּ עַל־מִשְׁכַּבֹּתָם:

מצודת דוד

ממשלה לעמו, וירבה תהלה לכל חסידיו של בני ישראל עם הקרוב לה: הַלְלוּהָ. ולזה מעתה הללו את יה: (א) תהלתו, שבחו יסופר בקהל חסידים: (ב) בעשיו, בעזר מי שהגדיל אותו: (ד) כי רוצה, עתה נראה לכל כי רוצה ה' בעמו, ואת הענוים יפאר בישועה: (ה) בכבוד, בעבור כבוד הבא לה: על משכבותם, על מנוחתם, כי על המשכב ינוח האדם, ורוצה לומר ירננו לה' כשיהיו בארצם במנוחה:

אבן עזרא

לא כל ישראל, ואמר חסידיו והזכיר לבני ישראל, ומלת עם איננה סמוכה אל קרובו, רק פירושו שהוא קרובו שהוא קרוב אל העם, וכמוהו לאיש חסידך (דברים לג ח): (א) הַלְלוּהָ, בעבור ואת התפארת שנתן לכם השם לכרכם שירו לו שיר חדש: (ב) יִשְׁמַח

רד"ק

חסידיו הם בני ישראל שהוא עם קרובו, וכולם יהללו יה: (א) הַלְלוּהָ, אמר כנגד ישראל: שירו לה' שיר חדש, כלומר לא יהיה להם די בשירים האלה הכתובים, אלא הם יחדשו לו שיר: תהלתו, תהיה נאמרת בקהל חסידים והם ישראל: (ב) יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֲשִׂיו, כלשון תפארת, וכן איה אלוה עושי (איב)

מדרשי חז"ל

יד לבני ישראל עם קרובו, אמר להם הקב"ה לישראל, בני אם יהיו דברי תורה קרובים לכם שנאמר: כי קרוב אליך הדבר מאד, אף אני קורא אותכם קרובי, שנאמר: לבני ישראל עם קרובו הללויה. (ילקרי"ש). לבני ישראל עם קרובו, כתיב כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו, רבי חנינא ורבי אשעיא אמרי איזו אומה כאומה זו שידעת אפוי (מחשבה ורצון) של אלהיה, בנהג שבעולם אדם ירע שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל וקנו ואינו חותך ציפורניו לפי

נושאי הפרק

(א"ד) להודות לה' על יחסו הטוב לישראל. (ה"ט) הודאה על עליונות של ישראל ונצחונם.

תרגום

א שבחו קדם יי שבח
 חדת תשבחתיה בקהלא
 דחסידיו: ב יחדו דבית
 ישראל בעובדיהון בני
 ציון ירצו במלכיהון:
 ג ישבחו שמה בנגין
 כתופין וכנרין יזמרו
 ליה: ד ארום רעותא דיי
 בעמיה ישבחו ענותניא
 בפוקנא: ה יבועון חסדי

תרגום

בכנרא ירננו על
 דמלכיהון: ו תשבחו
 דאלהא בעונקהון והיד
 סיפא דיוקמרא
 באדיהון: ו למעבר
 נקמתא בעמיה
 מכסותא באמיה:
 ח למיסר מלכיהון בשירין ויקרהון בכבלי דפרולא: ט למעבר בהון דין דכתיב פאוריתא רש"י

תהלים קמט תשנב

וְרוֹמְמוֹת אֵל בְּגִרְוֹנָם וְחָרַב פִּיפּוֹת בְּיָדָם:
 וְלַעֲשׂוֹת נִקְמָה בְּגוֹיִם תּוֹכְחוֹת בְּלֵאמִים:
 ח לְאֶסֶר מַלְכֵיהֶם בְּזָקִים וְנִכְבְּדִיהֶם בְּכַבְלֵי
 בְּרוֹל: ט לַעֲשׂוֹת בָּהֶם | מִשְׁפָּט כְּתוֹב הַדָּר

ח למיסר מלכיהון בשירין ויקרהון בכבלי דפרולא: ט למעבר בהון דין דכתיב פאוריתא רש"י

(ו) רוממות אל בגרונם, והס למרז פיפיות מדס: (ח) בזיקים, שרשלות: (ט) משפט כתוב, ונמתי לח נקמתי גדוס וגו' (יחזקאל כה יז), ואס פאלמר עדיין לא נולד יחזקאל כשאלמר דוד זאמ, נמנעל דוד על

מצודת ציון

(ו) בגרונם, בצוארים: פיפיות, חרוד החרב נקרא פה, כמו ולה שני פיות (סופיס ג ט): (ז) תוכחות, ענין משפט יסורים, כמו והוכח במכאוב (לוי ג ט): (ח) לאסור, ענין קשירת המאסר: בזקים, מן כבלים ושלשלות, כמו והוא אסור באזקים (ימיה מ ב): בכבלי, ענין שלשלות: (ט) הדר, ענין יופי:

שבימי הגאולה כבר יהיה כתוב: הדר הוא, המשפט הזה יהיה להדר לכל חסידיו:

אבן עזרא

משכבותם בהתכבדותם בלילה: (ו) רוממות, אמר רבי משה כי ישבחו השם כבואם למלחמה, ור' ישועה אמר רוממות אל בגרונם כמו חרב פיפיות בידם: (ז) לאסור, אחר שהזכיר לעשות נקמה בגוים, הזכיר גם מלכיהם, על דרך ומלכיהם נהגים (ישעיה ט יא): (ט) לעשות, יעשו בהם משפט שהיה כתוב לדור אחר, להיות הדר הוא לכל

רד"ק

(ו) רוממות אל, כשיבאו למלחמה עם גוג ומגוג, כך ירוממו האל שהוציאם מן הגלות, והתפלה תהיה בפניהם וחרב בידם, ופירוש פיפיות חרב בעלת שתי פיות שתמותת משני צדדים, ואמר בגרונם לפי

מדרשי חז"ל

בישועה, וחזר וחתם שבחו של מקום הדר הוא לכל חסידיו הללויה, ואף שמונה עשרה שתקנו חכמים הראשונים שיהיו ישראל מתפללין, לא פתחו בצרכן של ישראל תחלה עד שפתחו בשבח של מקום, האל הגדול הגבור והנורא קדוש אתה, ואח"כ מתיר אסורים ופא חולים, ואח"כ מודים אנחנו לך. (ספרי).

(ו) וחרב פיפיות בידם, רבי יהודה אומר: פה פיות שתי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ורבי נחמיה אומר: חרב שאוכלת משני צדדיה ונותנת חיים בעולם הזה ובעולם הבא. (פסיקתא).

אמר רב יצחק: כל הקורא קיש על מטתו כאלו אוחז חרב של שתי פיות בידו שנאמר: רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם, מאי משמע, אמר מר זוטרא ואיתומא רב אשי: מרשא דענינא דכתיב יעלו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם, וכתיב בתריה רוממות אל

את שם יי פי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים: י וירם קרן לעמו תהלה
 לכל חסידיו לבני ישראל עם קרבן הללויה:
קמט * הללויה שירו ליי שיר חדש תהלתו בקהל חסידים: ב ישמח ישראל
בעשיו בני ציון יגילו במלפם: ג יהללו שמו במחול בתוך וכוונ
יומרד לו: ד פי רוצה יי בעמו יפאר עניים בישועה: ה יעלו חסידים בכבוד ירגנו
על משבבותם: ו רוממות אל בגרונו יחרב פיפיות בידם: ז לעשות נקמה בגוים

רוסמות אל

ימלאו ילדים וילדות כו' כל סוגי ישראל הללו שיהללו את שם ה' (יג) או יאמר יהללו את שם ה' כו' הנה
 על פסוק כי בכל חכמי הגוים כו' אמרו בספר הוהר כי בחכמי הגוים אין כמורו יפ' עושה נפלאות כמורו
 כיוסע האומר רבם נבנענו דוס וכיוצא בו אך בחכמי ישראל יש ויש והוא מאמרו על פי מלכים ימלאו שאלמו
 רז"ל מחן מלכי רבן שכתבו זהו מלכות להשתרש בעולם לשמוע עשיו כרונוס וגם הוא מאמרו על פסוק
 כי מי בשחק כו' שאין במלכי שחק יערוך לה' לעשות כמעשיו אך ידמה לה' בני חלים הם יבראל בני האבות
 הנקראים חלים וזה יאמר יהללו את שם ה' ומה הוא ההלל הוא אמר כי נשגב שמו לבדו זה הוא הודו
 על ארץ ושמים שהמלכים יודוהו קך לומר שהוא לבדו נשגב כי אין מלך יכול לעשות כמעשיו כי אם הוא לבדו
 (יד) אך וירם קרן הוא מלכות לעמו שמלך מלכי רבן שפוש כמעשיו כי בחכמי ישראל יש כמורו ולא אחד
 בהם נבגד כי החלה זו לכל חסידיו כי כלם כח זה וממה יש להם כח זה למעלה ממלכי השם הלא להיות
 כפי ישראל עם קרובו ששפוטם חלק אלויה ממעל שגל כן נקראים שבעי ים שבעלים ברא יתבך שמי העולמות
 ברוחיות ים לכן הללויה:

קמט (א) הללויה שירו לה' שיר כו' הנה ידוע כי שם ים משכון כ"י לנו על הגאולה העמידה כי
 לא ימיה שמו מהקרא שלם ויקם מעמלק ויילנו וכוזה יאמר הללו את שם ים ששבע
 לבתו נרף שם ים לשתי אזהרות הנותרות שפי"ן כן שירו לה' שיהיה שם שגל ידי השתלמו נובע ברוחן שיהלל
 שם ים על כי על ידי היות כעם שם ים נסיר שיר הדש בהשתלמו אף התלמו זה תלויה בכס שהחיו קהל חסידים
 כלומר ומה לכס תחיתו עד עת קן שובו והיו חסידים ומעשה כו' קדוש יאמר לו הלא שלחיתם בבחירה ביד
 כי אין אוהה השופע בהם עד נהיה נדיקים כלנו כי כל השאר כו' קדוש יאמר לו הלא שלחיתם בבחירה ביד
 האדם והיה אפשר בל ישובו אפילו בעת קן על כן אמרו רז"ל שהבחינה ית' שפי"ן יתחזרו בהשופע בסוף כי
 ויהי כי יבואו עליך כו' ובעת עד ה' כו' ופיעור הכוזבים הללו את שם ים שפי"ן היותו נקרא ים בלבד
 אחס בעומים שלא ישאר קך ובהקרא שם שלם יושעכם כי זה ענין השיר הדש לה' שלם על כי בהשתלם הוא
 תשומתו קך מה לכס תחיתו עד עת קן שירו לה' שלם מעשה אותו שיר הדש שהוא כי החלום הוא בקהל
 חסידים כלומר ושובו כלכם והיו חסידים כי אז יושב השיר האור כי אז יהי חלום הללויה והשפיעו (ב) ושמח תאמרו
 אש ככה הוא יתבך עושה אולי לא נסוב ותבטל התשופע הלילה לז"ל און פדה כי יבמת ישראל בעשיו כי עתיד
 הקב"ה לעשותם שהוא להחזירם בתשובה שהתשובה היא עשיה כנודע שהרועה הרשע בהיו קרוי מח ובשובו יקרא
 מי כי על כן מקבל ית' תשובה בהמרו כי פנים חדשות בלו לכאן וכבדיה הדשה הוא ואשר און לריבים תשובה
 שהם מופשי התורה נדיקים הנקראים בני ציון כי מציון תלך תורה שאין לריבים עשיה יגילו בתלכם. או שיעור
 הכתוב ושני זה בדרך הארת למה ימתין ית' לעשות בעת קן על ידי ההשפיע יעשה אותם מעשה וישמח ישראל
 בעשיו ואשר הם נדיקים למה יאשערו בעבור החסידים טוב טוב הוא שפי"ן יגלו בתלכם הוא שכניה שציון ולא
 שחשלקו וכיכול תאמר עד חזר שכניה לציון ולא יאשערו על זולתם (ג) וגם זה עוב על כבודו ית' כי למה
 יהיה שמו בלתי שלם ימים ופנים טוב טוב הוא כי מעשה יהללו שמו במחול וכתור וכוונ יזמרו לו למלכ הוא
 שכניה הנכרת. (ד) משיבה רוח הקודש ואומרת כי רוצה ה' כו' לומר אל יעלה על רוחכם כמה שאין הקב"ה
 עושה כן מעשה שאינו רוצה בעמו כי הנה רוצה ה' בעמו אלא שלחיתם רק להניח לאיש יתבג על פי
 בחירתו שאל"כ בעלה מדה סכר ועושה על כן לא יעשה ית' הדבר הוא רק בעת קן שאין עוד זמן להמתין יותר
 וזכו אומרו יפאר כו' לומר מה שישאר את המעשים מעשיות חלאת טומאת שיתחם אינו אלא בהשופע שהוא
 בזמן ההשופע שאין עוד זמן להמתין. ועוד שם אף לא יעשה רך עד ית' עניים שיתחלו ליהרר בראות את
 כל הרעה אשר מלאתם בליות וזה יפאר עניים וגם בעת ההשופע שאל"כ מעשה. או יהיה פסוק זה נמשך
 עם פסוקים אחריו והוא כי אחר אומרו בדרך הארת מה שלעתיד ישמח ישראל בעשיו שיחזירם ה' כו' ויהללו
 שמו במחול לעמוד על שושלת שמו ית' וגם בתוך וכוונ יזמרו לו למלכ ה' הוא שכניה שהיה בגלות כביכול
 בא עשה ואמר כי רוצה ה' כו' כאשר יבא ביאורו כשיעמא דשמיה כי רוצה ה' כו' אמר בכלל מה שיהללו את ה'
 בשיר הוא כי רוצה ה' בעמו כל קך שישאר עניים בישועה שלא יאמר שהוא ית' עשה ההשופע כי אם יתן
 ההשפלות ההשופע אל העושים ה' יאמר שיהי עשו אותם והם לא יאמר שיהיה דבר (ד) כי אם שיעלו חסידים
 שיהיו שוכבים בכבוד בניהם וירגנו על משכבותם בלי זכר קרב ומלחמה וה' ילהם. (ו) כי לא נחשב

תוכחות בלאמים: ה לאמר מלכיהם גזקים ונבבדיהם בבבלי ברזל: ו לעשות
 בהם משפט פתוב הדר הוא רכל חסידיו הללויה:
קנ * הללויה הללו אל בקדשו הללויה פרקיע עזו: ב הללויה בגבורתיו הללויה
פרב גדלו: ג הללויה בתקע שופר הללויה בגבל וכוונ: ד הללויה
בתף ומחול הללויה במנים ועגב: ה הללויה בצלצלי שמע הללויה בצלצלי תרועה:

רוסמות אל

ובתניה יפילו האויבים כי אם רוממות אל בגרוס מיד חרב פסיות בידם לעשות נקמה כו' והוא כי לא ימתין
 הוא ית' עד ברכות אמנויות שיהללו וכל חסידך וכל שונאך מהרה יכרתו כי אם בג' ראשונות שהם שבה ורוממות
 מאז יהיה חרב פסיות ולא ימתין הוא ית' עד ברכה נצרות שיאמרו רב להושיע כי אם מבצרה אחת שהיא
 מנן אברהם מאמר מלך עוזר ומושיע ומנן שהם רוממות של בחינת אל היא ברכה ראשונה שהיא מבחינת חסד
 לאברהם מאמר צדור ימללו כי אם עוונה בגרוס יהיו חרב כו' (ו) לעשות נקמה כו' ובאלוים שהם
 אשר לא הלכו את ישראל כמפורש הללו במזמור אלהים יחננו יהיו תוכחות בלבד: (ח) לאסור כו' אחרי
 אומרו שלעתיד לא נחשב ולא נחית יעשו נקמה בגוים הם נוג ומנוג כי הם רוממות אל בגרוס ופילו חסידים
 לפניהם ראה דוד כי זה דרך חזקיה ולא דרך דוד כי אם לחסרם בזיקים ולעשות בהם משפט כאשר היה
 דרכו לעשות במוצא וחפלו להכות בידו כאמרו ארדוף אויבי ואשינם כו' לז"ל מה שאני עושה לאסור מלכיהם
 בזיקים ונכבדיהם בכלי ברזל (ט) כדי לעשות בהם משפט לא יפלה עשותי קך ולא אבקש שיהיו מלכיהם ע"י תפלה
 יש ב' פסמים אחד שהוא כתוב והוא כי עליו נאמר יך בעורף חסידך וזה אומרו כחוב ועוד כי דרך זה הוא
 הדר לכל חסידיו שיראו הכל כי ביד חסידיו יעשה משפטו ודיו משא"כ לעניים אשר לעתיד שלא נסו במלחמות
 כ"ה לקיים מקרא שכתוב כי יד על כס ים מלחמה לה' בעמלק שהוא יפילם על כן הללויה:

קנ (א) הדרויה כו' גם שלא יבצר שפירה הללויה הם לעומת עשר ולא חשע הירועים לירועים חן.
 לא נחיש מלחמה בהם יד לפי השפט והוא כי הנה הסכמה רז"ל כי הנשמות של נדיקים
 למעלה מהמלאכים והוא מוכרח כי הלא המלאכים הם כלל מעשה בראשית החידוש העולם שעד כאן לא פליגי
 אלא את שמי ביום תחיתו אצל ה' הדרויה הוא כי בראשון לא נברא שום מלאך שלא יאמרו מיכאל היה
 מוחה כו' אך הנשמות קדמו לעולם שבהן נמלך הקב"ה וברא העולם כאמרו רז"ל כי עליון נאמר המה היוצרים
 כו' עם המלך במלכותו ישבו שם עם מלכו של עולם במלכות עולמו. ונבא אל הענין אמר הללויה שברא
 ה' עולמות בשם זה העולם היה לקנות השמות ושולם הבא לקבל השכר ואור העליון ולא יאמר איש
 מה נהלל ים על שמי העולמות והלא נוח לו לאדם שלא נברא בעולם הזה כי הנפש יארה מעולם הנשמות
 ונא אל החומר עבור ובספק אם חדר שאל מהט וגם הגוף כל ימיו מכאובים וכעם והוא לקבוצת יוכל תחתיו
 וילע רמה ותכסהו תולעה ע"כ אמר אל תחשוב כי הנשמות שבעולם הנשמות עם כסא הכבוד כאמרו רבי יוחנן
 על ערבות כי שם כסא הכבוד והנשמות כו' הללו את שם אל שבמדתו היא מדה חסד נברא העולם כנודע כי
 עולם חסד יבנה ואחר אומרו על הנשמות העליונות מהנולאכים אמר כי למטה מהן הללויה מלאכים ברקיע עזו
 כי חסד אל היה לכס ששפירוהו. (ב) ושמח תאמרו מה תשיב על חשבת האדם כי נוח היה העדרו קן יתפא
 ואשם ופיסוד בהבראו ע"כ בא ודבר בו ואמר הללויה בגבורותיו לאמר אל תחנאו בני אדם נפש וגוף על
 הנבראים כי קחו עמיה והוא כי בזה תבטחו להיות בני העוה"ב על ידי סבול יסורין באהבה כי דרך חיים תוכחם
 כוסר אך אל תקונו בהם כ"ה הללויה בגבורותיו כי יסורין הם בחינת בגבורותיו וע"כ כן הללויה כרוב גדלו שחטלו
 במעלה מתחיתם אל רוב גדלו אמו יתבך ולמה תדאג הנפש כי הלא יגדל טובה אז מאשר היחה באמנה אמו
 יתבך מרס בואה פה. (ג) ואם יר סמוך יפה אשורכם מי הדקך ותחמאו שמו עלי והללויה בתקע שופר
 בראש השנה והוא כאמרו על מתאמר ז"ל וה' נתן קולו לפני חילו בראש השנה שהוא כי עליו נשבה לחביו
 הרחמן שמונו לשמוע קול שופר בראש השנה לעורר לבבו נחרד ושובו אליו ביום ההוא למען יכחבו בספר
 חיים ולא בהספקו ומי מלך רחמן ביום משפט יראה. בתשובת אשר לא שב מרס יבא יוס רוגז משפטו ברוחן שפי"ן
 מים שאלם שב ביום ההוא בחדרה ראויה ותשובה בכל לבו יתקון לכן הללויה לכו החזיקו לו טובה על זאת ושובו
 וחיו בעוה"ב ובעוה"ב ובצותם זה שמתחו שמה שלמה בנג הסוכות כאמרו רז"ל כמה יודע מאן נלח בראש השנה
 במי שנועל שרביעו של מלך הם ד' מינים שגלגל והוא מאמרו על פסוק ככסה ליום חגו שהוא שנחון ותקון
 ראש השנה הוא מטסה ליום חגו כי בנג הסוכות יתגלה נחוגו זה יאמר פה הללויה בתקע שופר שמעורר
 אתכם בו לשב עדין שפי"ן חזרו ותהללוהו בגבל וכוונ וכל מינים אשר חזיר שכלם נמארים בנג בשמחת בית
 השואבה דתן הלויים בכורות ובנבלים ובמזלחות ובחזונרות ובכלי שיר בלא מספר אלא שבה דוד וסדרן אך
 ישירו באופן רחוי לפי הקב"ה והוא שפירך יכנע האדם לפני קונו שגייל ברעדה ע"כ בתחלה יתחיל בגבל וכוונ
 שקולם נמוך. (ד) ועוד מעט בכלים שקולם רם מאלו הם קף ומחול ואחר כך יהללוהו במנים ועוגב שקולם
 עולה יותר. (ה) ואחר כך בלללי שמע שמשמיע יותר מכלם וכשגומר בסוף יהיה בלללי תרועה לגומר בקול
 ששם

13

כל איש מהם להביא את בניו ואת כל אשר לו לאדתי יונה, ונדרו ושלמו. ועל הם הוא אומר, את הגרים גרי הצדק.

פרשת צו

(ראה כי חדש)

זאת תורת העלה. זה שאמר הכתוב, כי מי בשחק יערך לה, ידמה לה בבני אלים (תהל' פטו). אמר הקדוש-ברוך-הוא, אלו הייתי מבקש קרבן, לא הייתי אומר למיכאל שהוא אצלי להקריב לי קרבן? וממי אני מבקש קרבן, מישראל. וכן הוא אומר בלחם הפנים, ביום השבת ביום השבת יערכנו (ויק' כד ה). ואומר, הירצה ה' באלפי אילים (מיכה וז). בלעם הרשע הוא היה סגורן של אמות-העולם, ועל ידי האמות הוא מדבר הדבר, הירצה ה' באלפי אילים, ברבבות נחלי שמן (שם). רוצה הוא מה שאתם מקריבין לו. לא לג שמן אתם מקריבין לו? אנו מקריבין לו רבי רבבות נחלי שמן. מה הקריב אברהם לפניו, לא איל אחד, שנאמר, וישא אברהם את-עיניו וירא והנה איל אחר וגו' (ברא' כב יג). אם רוצה, אנו מקריבין לו אלפי אלפים. ומה הקריב אברהם, לא בנו. אני אקריב לו בני ובתי, שנאמר, האתן בכורי פשעי (מכיו ז), זה בנו. פרי בטני חטאת נפשי (שם), זה בתו. ראה, בלעם הרשע כמה היה ערום. התחיל אומר, את-שבעת המזבחת ערכתי (במדב' כג ד), לא אמר שבע* מזבחות אלא המזבחת. אלו הן, משנברא אדם הראשון עד עכשו, שבע מזבחות בנו, ואני מקריב שבע כנגד שבעתן. ומה הן מקריבין. שמים עשרה חלות, שנאמר, ולקחת סלת ואפית אתה שמים עשרה חלות (ויק' כד ה). כיון שנגלה עזיו הקדוש-ברוך-הוא, אמר לו, רשע, מה אתה עושה. אמר לו, את-שבעת המזבחת ערכתי. למה היה אותו רשע דומה. לטבח שהיה מוכר בשוק והיתה חנותו מלאה בשר, ועבר הלוגסטים ומסתפל בבשר. ראה אותו-טבח שהיה מסתפל בבשר. אמר לו, מרי, כבר שלחתי אפסונין לבית ביד העבד. כך בלעם. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא, רשע, מה אתה עושה בכאן. אמר לו, את-שבעת המזבחת ערכתי נאצל פר נאיל במזבח

כ"א ל"ג שבע

עץ יוסף

מרכיב ונדונה מן הכנים, ויורו דוקא שולח ולא שלמים, וכל מקום שנאמר זבח הוא שלמים. ועיי' ק' ז' מה שכתבתי שם. ובק' ז' כח וכו' זבח וכו' שיהיו חין וזבחון מה שכבר זבח אלה מלכו על המילה. טכ"ג. ובק' כד הקמה ש"י, וכו' זבח זבחו. כי לא היה מזומן להם להקריב כי בים כור, ט"כ: ועליהם הוא אומר ועל גרי הצדק, כ"ל, וכו' צילקוט ובמדכ"א, ופירשוהו, זכר שאנו מחסללים ועל גבי הלדק ועלינו יכמו כו': ועל גרי הצדק, כ"ל, וכו' צילקוט ובמדכ"א, ופירשוהו, זכר שאנו מחסללים ועל גבי הלדק ועלינו יכמו כו': א' ז' מזבחות בנו, עיי' כ"ש' ק' בלג: ומה הם מקריבים י"ב חלות שנא' ולקחת סולת ואפית אותה שמים עשרה חלות, כל זה אילו צילקוט: הלגיסטים, ש"י ממונה. לוקח מן הכשר: אפסונין, ש"י ממנה גדולה:

(כמד' כג ד). אמר לו הקדוש-ברוך-הוא, הירצה ה' באלפי אילים. אמר לו, האתן בכורי פשעי, פרי בטני חטאת נפשי. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא, רשע, אלו הייתי מבקש קרבן, הייתי אומר למיכאל ולגבריאל והיו מקריבין לפני, שנאמר, כי מי בשחק יערך לה, ידמה לה בבני אלים (תהל' פטו), זה בלעם שבקש להדמות להקדוש-ברוך-הוא בבני אלים, בבני אברהם יצחק ויעקב שהן אילי העולם. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא, מה אתה מבקש, להטעות את עצמך לפני שאקבל קרבן מן האמות, אין אתה יכול. שבושה היא, מאת בני-ישראל ברית עולם (ויק' כד ה), תנאי' הן, שאיני מקבל קרבן אלא מישראל. לכך נאמר, צו את-אהרן ואת-בניו לאמר, והאמות אומרים, מה הוא כך שישאל מקריבין ומקטירין. אמר להם הקדוש-ברוך-הוא, זאת תורת העלה, ומי' זאת עלה מן-המדבר (שה' שח ה), ומשה עצה אל-האלהים (שמו"ט ג). ודבר אחר, וידבר ה' צו את-אהרן ואת-בניו. אמר הקדוש-ברוך-הוא, קימו מה שכתוב למעלה מן הענין, ואחר כך זאת תורת העלה, למה. כי אני ה' אהב משפט שנא גזל בעולה (ישעי' סא ח), אפלו בעוהה. מה קתיב למעלה מן הענין, והיה כי-יחטא ואשם והשיב את-הגזלה אשר גזל, ואחר כך זאת תורת העלה. למה. כי אני ה' אהב משפט שנא גזל בעולה. אם בקשתי להקריב קרבן, לא תגזל לאדם כלום. למה. כי אני ה' אהב משפט שנא גזל בעולה. ואימתי אתה מעלה עולה ואני מקבלה, כשתנקה כפיה מן גזל. מה הוא הגזל. דוד אמר, מי-יעלה בהרה' ומי-יקום במקום קדשו, נקי כפים ובר-לב (תהל' כד ג-ד). זאת תורת העלה, מי שהוא נקי כפים מן הגזל, הוא יעלה בהרה'. ומתחלת הקרבנות אתה למד, דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם אדם. למה אומר אדם. אלא אמר הקדוש-ברוך-הוא, כשתהא מקריב לפני, תהיה כאדם הראשון, שלא היה גזל מאחרים, שהוא היה יחידי בעולם, כך אתה לא תהיה גזל לבריה. למה. כי אני ה' אהב משפט שנא גזל בעולה, דבר אחר, זאת תורת העלה. למה נקרא שמה עולה. שהיא עליונה מכל הקרבנות, העלה הוא העלה. תדע, מי

עץ יוסף

1 כ"א ל"ג הקב"ה. 2 כ"א תנאין. עץ יוסף. 3 כ"א מי. 4 וכו' מה קתיב למעלה מן הענין והיה כי יחטא כו', קשה לו, שכיון שכבר הזכיר העולה בסי' ויקרא למה הזכיר ולוה עולה כשכסה זה, אלא ודאי שהיה זה לקמון הענין אל כוף הסכסה הקודמת שמדנחט בטנין הגזל, ולכן קמן אחריו לו אח אהבן שיש בו חקוקן כ"כ לכביא טובח מטיקו ולא משל אחרים, ואמך לא הגזל לאדם כלום, כ"ל אפי' סוחח מפור סכוסט שלא יחון להשגון כי ה' שובח גזל בעולה (גבול בנימין): ומתחילת הקרבנות אתה למד דבר אל כו', קשה, כיון שמחלה אהב למד זה, ל"ל קמיונות ככשיות על למוד זה, עיין בקסר חסאכס הככשוני קוד זה שמחון בלכוכה, ועיין בקסר חסאכס ישכאל חלק ג' הנקבא זכט ישכאל:

ישראל

חוריי

ישמח

110

בטובה למעלה מעונג ואין צריכה למטה מנגמ. הפיפה לזרעם היא לפי שמרצה לזרע גדולתם (ועיין במיקווי'ס דף י"א). ח"ש מרע"ה אלו ופלגאומ, כי דרך ישיבת הלזים הרשעים במחילה לאוה"ע, אצל אדם ע"י ההסתערוכות יראה ומשוזה מרצין צדדי הנאי וכו' וממוך כך נאין לספר בנתיב מהבכרות הדין נשקטו הדינים, וזוכים למשוזה הנלדקים וכו' וממוך כך יחי' להם הרגל לזרע מאבחה, ולעשות מזדורות וזיום ולהפוך מנגמ צנזא"ס וכו' וממוך כך נאין לזרע צאלקום וכופרים לענו, ח"ש אצל אדם לאכול ולסתות ולשמות: צעיק. וממוך כך רחוי למי שרצה לבוון אורחומיו וז"ל צמקא אדם כי יחי' צעור צטרו (ויקרא להמלחמ משגימם ומלצה עמהם, ולואם העיקר י"ג, צ') ולא נצטרנו. היינו כדצרינו הי"ל. שמשבו משבון לצו ונפשו ולשומם זה רוממות שפיעיותם לצ הישראלי הוא נקי ומנוקה מכל שמץ קודי"ה, ואלמין כי עוד צו קופסא דחוימא ועומד ורופי. כמ"ש הרבי ר' ברוך זללה"ה ז"ע עוד צקו השוה, ויכל לעמות מזה להטיב אמריתו עה"ל (מהללם ל"ג, י') ועוד מעט ואין רשע, ולטוב לו. ח"ש המקוצלים מ"ס נקרא ז"א, שעי"י כי אף שישראל מטא, עכ"ז עוד מעט ים אשר הכנעה זוכה למדמ מ"ס ולדע שהוא צקו השו'. אין שם רשע, וממלא נע לא יקרב צאהלה. וזהו כל שהוא משפלים לעושי', שהוא רק כל ועי' צמתי"ס ז"ל (סוף ה' טומאת צרעם) שרי.

פרשת מטות

בשנה מעוברת

למדס, היינו המקו והגרון והלשון והשיניים והשפתים, נצבאו רק לעורך צויה, ולרץ אדם לרע ולזכור מי צרה אלה, הצורה צ"ה, ולרץ אדם לרע ולזכור מי צרה אלה, ומי הנומן לו כח ומל לזרע, ומכלים צרואתם הנלמה, שהוא רק לזרע צהס ד"מ, ולא לזרע ככלות ולה"ר מ"ג, כי ממרון האדם מהצבחה הוא רק הדיבור, ומתושי"ה (מהללם ס"ג, ד') כי טוה מקדד ממיים שפמי ישמנוק, ופירשו המפרשים, דכה גדול מסדך על יומר מכל מיני הצעי"מ, צמה צופימי ששפמי ישמנון, מזה שאני יכול לזרע ולצבם אמ יוצרי וצוראי, ואם הי' זוכר האדם אמ כל ואם לא הי' צא למטא הוה, ולא הי' מלצר דצריס שכימה לנגד רצון הצורא יס"ש, ואם אובח מי הוא הנומן לו כח ומל לזרע צפי' וצוצר שהוא צרבות עגמו, הוא נפסק מ"ז ממקורו מקור המיים ומכו"ס (ירמ"י ב', י"ג) אומי ענבו מקור מים מים למצו להם מארות צמרות נצטרס, היינו כמו שהכל

אך

אפשר לומר כי המלכות הוא צמטא לשון הרע דהנגעים צלס צמטא לה"ה, והמצרר והמלצר צמטא לה"ר הוא שוכח כי הממשה מולאומ הפה שיש

שואב י
 (צבם ע"י
 משום שר
 עי"י דצרי
 מ"ז ממך
 מחובר לו
 וכל עשי
 ולצה, וכ
 וצורה י
 מלאן צני
 להיות קו
 ספר מה
 האלף הם
 ישמור לש
 שמשמט
 הוא צמיי
 הוה
 וזך
 הגול ומה
 מי יעלה וצר
 כמיס וצר
 המלרס מ
 דצר מלר י
 המלרס י
 יוצנו דצרי
 מאמר עו
 יומר, אל
 מצדו כס
 כעין דמו'
 צלח צרכה
 מי שמטס

שואב מים מן המקור נקרא חלפה, ונחמ"ל שיהם נגד רעיו יח"ש, הוא כפירול גוהל להקרי"ה, (שכן ע"ז): חלפה שחוצה מים מן הבהר, והיינו שבה מדות אלה להשתמש בהם לעבודתו יח"ש וכלאו יח"ש, והוה הוא הענין כפל שאמר דהע"ה, נקי כשים, ובר לבב, נקי כשים הוא מי שנשמר ומהר מלגוול דבר מיד מבירו, הביפור מנולן, ובר לבב הוא מי שמהר צמודויו לכל לפנות לבו לדבר מוהו, ומה גם לדבר האסור, ומשתמש בלבו וצמודויו רק לעבודתו יח"ש זה הוא בר לבב להיפור מבהנה בלא צרכה, שמשמשת צמודתו לזרכי הרשות ואסור ח"ו, והוה שאמר צמודתו הי"ל וזם מורח העולה מי שהוא נקי כשים מן הגול הוא יעלה בהר ד' שכלל זה גם בר לבב. והוה הוא ענין הכמות (משל ד', ר"ג) מכל שומר ונור לבן כי ממנו מולאות חיים, היינו שומר ומדעי כי מולאות החיים אשר מקורם בלב נמוס לך ממש הש"ס להשתמש בהם לזרכי ימצרן, ולכן משמור לבן למכלית הנחלה, ושלל לפנות לבן לזרכי מוהו ח"ו.

ובזו ניצן דברי המדרש (ט"ו, ב', ע"ש) מטעמה צרכול שהי' ממור צעירות ומכריז ואומר מאן צני למיפן סם חיים וכו', היינו מי שמתקש להיות קטור וממוצי צמקור החיים, הולא להם ספר מהלום והלוא להם (ל"ד, י"ג-י"ד) מי האש המסך חיים וגו' נזר לשוק מרע, שאם לא יצמור לשוני ח"ו הוא נפסק ממקור החיים. ומי שמשמשת עם כלי מולאות הפה לזרכי רוח ולה"ר הוא צמחית מולן, שהוא מוסף וגוהל כרכול כח המקדש לזרכים אמרים.

וזרז הוא הפירוש צמ"ס (זו א') אמתו חמה מעלה עולה ואלי מתקלה כשמקנה כפוך מן הגול ומה הוא הגול דוד אמר (מהלום כ"ל ג"ד) מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב ודברי המדרש ממוהים מה זה שאלה המדרש מה הוא הגול, הלא דבר ידוע הוא המוסף דבר מיד מצדו זה הוא גול לאוריימת, ומה משותף המדרש ע"ו, מה ענין צר לבב לגול, ודברינו יוצנו דברי המדרש, דכוונת המדרש כך הוא, שלא יומה שגול הוא רק שגול דבר מיד מצדו ולא יומה, אלא שיש ב' מניי גול, הא' גוהל דבר מיד מצדו כפשוטו, וגול האי' הוא שגול דבר רומני, כעין דמו"ל (פרכות ל"ה): כל הנהיה מהעוה"ו בלא צרכה כלינו גוהל להקרי"ה וכו", והענין הוא מי שמשמשת מושאו וממדותו צרכים האסורים צמחית שולעי דלית לי' מנחתי' כלום או

זכר גדלות
 וים צמחלה
 לכפר צננות
 הכנל לזכר
 ז'ס וכפריס
 ון אורכותיו
 זאם העיקר
 זא רוממות
 יומה ועומד
 ציצ אמריתו
 ז"א, שעי'
 צקו השו'.
 זא רק כל
 ז והשפחתי,
 זאוא רזון
 ז צרה אלה
 זי כרמאם
 זלא לזכר
 זבהמה זא
 ז' י עוב
 זמפרישים,
 זי הצע"מ,
 ז יכול לזכר
 זאלס אמ
 זי' מלצר
 זאם שוכה
 זאמר שהוא
 זקור החיים,
 ז מים חיים
 זמו שרכלי
 זואב

מעפרון אכן יש קניין כסף, אבל כאן הקונה נותן את הכסף: "וישקל אברהם לעפרון את הכסף... ארבע מאות שקל כסף". אבל בקניין של יהודי — דיה לפרוטה אחת לקנות, גם כשהנכס עולה מליון.

הוא הדין, כמדומה, בנוגע ליחס בין מידת העונש שאדם מקבל, לבין מידת העונש המגיעה לו בעד החטא. בדיוק כמו שהקרקע השווה כד"וכך אלפים יכולה להיקנות בקניין כסף של פרוטה אחת, כך מסתפק אף בורא-עולם כשהוא בא לגבות חובו מן האדם בפרוטה אחת, במשהו מן העונש כולו. אין הקב"ה תובע מן האדם שישלם את הקנס כולו, אלא מסתפק הוא במקצת מן המקצת, במשהו, בפרוטה אחת מן התשלום כולו.

יסוד הלכתי בהמתקת הדין

יסוד ה"משהו" המהווה בסיס לכמה הלכות — הוא היסוד הראשון לתהליך "המתקת הדינים" של יום-הכיפורים. וכשאומרים "מחילה", אין הכוונה למחילה של כל החוב של עבירות חמורות. מוחלים לאדם את חובו, פחות אותו "משהו" שהוא נשאר חייב בו. מדת החסד כביכול נוטלת את קניין-הכסף של עפרון שבו כתוב "וישקל אברהם לעפרון... ארבע מאות שקל כסף" — דהיינו, כל סכום הקניין

הלכה"ז סוה"ז יצ"ק כ"ח
 נכתב ונערך על ידי ב. נחום בכהן סאל. ז"ל
 כפרה, ייסורים ונאולה

ומחליפה אותו בקניין השדות של ירמיהו, שהוא קניין-כסף של פרוטה אחת.

האדם חלש מדי, חיינו קצרים מכדי שיהא בכוחו לשלם את החוב במלואו. והקב"ה מסתפק בפרוטה אחת.

לכפרת ייסורים קשורה היטב עם העקרון של קניין כסף אף מבחינה זו: **החוטא** חייב על זה שגזל מן הקב"ה שהוא אדון כל הארץ, לה' הארץ ומלואה. הוא לא רק בורא עולם — אלא גם אדון העולם והכל-הכל שייך לו, כולל האדם. כך אנו מתחננים ואומרים ב"סליחות": "הנשמה לך והגוף פעלך, הנשמה לך והגוף שלך". הכל שייך לו, כביכול, וכשאדם משתמש בכוחותיו — הרי הוא מקבל אותם מהקב"ה אדון הכל בשכירות או במכירה לזמן קצוב. ה' נותן את חיי האדם לאדם לזמן מסויים: לשבעים שנה, לשמונים, לארבעים — הוא מאפשר לאדם לקבל קניין על עצמו למשך זמן מוגבל. קניין זה שיש לאדם על עצמו מתבטא בכמה אופנים: בבחירה חופשית, בכוח השכל, בכוח היצירה וכיו"ב. וכשאדם חוטא, הרי הוא מאבד בכך את הקניינים והזכויות שהיו לו על עצמו.

בתפילת "נעילה" אנו אומרים: "אתה גותן יד לפושעים וימינך פשוטה לקבל שבים, ותלמדנו הי אלהינו להתוודות לפניך על כל עוונותינו, למען נחדל מעושק ידינו". ויש לתמוה: האם החטא היחידי שעליו בא יהודי לעמוד לפני הקב"ה בשעת נעילה ולדפוק על שערי רחמים ומחילה הוא החטא של "עושק" בלבד? הרי פרט לגזילה יש ב"על חטא" עוד ארבעים וארבעה חטאים אחרים מסודרים לפי סדר הא"ב — ולמה מודגש כאן העושק לבדו?

האמת היא, כי "העושק" הוא החטא הכולל את כל שאר החטאים, שהרי על-ידי כל חטא שיהודי עושה הוא מאבד בכך את זכות הקניין שיש לו על חייו. כשיהודי לומד ונהנה הנאה אינטלקטואלית, הוא משתמש בכח-השכל שהוא רכושו של הקב"ה והנמצא בידו רק בתורת שכירות או קניין זמני. ברגע שהשכל נתפס לרעיונות של טומאה — פוקעת הזכות שניתנה לו לאדם להשתמש בשכל ומה שהוא משתמש עתה בשכל הוא בבחינת עושק. כמו כן בשאר החטאים המקפחים את זכות הקניין והשימוש שיש לאדם בכוחות גופו ונפשו. על-ידי החטא מאבד האדם בידיו את זכותו לחיים עצמם. החטא נוטל מידי האדם את זכותו להפעלת המרכיבים הפיזיולוגיים המחיים את גופו. וכשהוא ממשיך לחיות בחטא — הוא חי בגזילה, בעושק.

בשעה שאדם עושה תשובה ומתחרט על מעשיו — הרי זה כאילו התרחשה עיסקת מכירה חדשה ונחתם חוזה קניין חדש בינו לבין קונו ומכאן ואילך יחדל מעושק ידיו. איזה סוג קניין מתרחש כאן? מסתבר, שיש כאן קניין-כסף, שהוא סוג הקניין היחידי התופס בהקדשות. בפעם הראשונה קיבל האדם את חייו מהקב"ה במתנה מלידה, אך לאחר שחטא ואיבד בכך זכות הקניין — מתנה אין נותנים פעמיים, ביחוד לאחר שגם בפעם הראשונה היתה המתנה עפ"י תנאי חוזה מסויים, והאדם לא עמד בתנאי-ההסכם של המתנה ולא השתמש כהוגן במתנות הטובות שניתנו לו. מעכשיו הוא חייב לקנות זכותו לחיים בקניין כסף. כסף זה שאדם משלם לרבוש"ע הוא בצורה של ייסורים וסבל שהוא מתייסר בהם על חטאיו. L

על פי הנחה זו יובן גם למה קבע רבי ישמעאל כי האדם מתחייב בייסורים רק על עבירות שיש בהם עונשי כריתות ומיתות בית-דין. למה אין צורך ב"ייסורים ממרקין" על חייבי מלקות? אם משום שכתוב "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עוונם" הרי לא נאמר במפורש באיזה פשע או עוון מדובר כאן? ומניין להם לרבי ישמעאל ולרבי אלעזר בן עזריה, כי מדובר כאן אך ורק בעבירות חמורות שיש בהן חיובי כריתות ומיתות בית-דין? לאור מה שאמרנו הדבר ברור: העונשים של כרת ומיתה הם ביצוע קונקרטי של אבדן הזכות לחיים של החוטא, והרי החוטא עצמו איבד בידיים זכות זו לחיות ולהשתמש בכוחות החיים שניתנו לו מידי אלהים; כל כוחות הגוף וכוחות הנפש של האדם אינם שייכים לו והוא משתמש בהם מעתה כמשתמש בגזילה. מן הדין להשיב את הגזילה, או אם הוא חפץ לקבל חזרה זכותו לכוחות אלו, הרי חייב הוא לקנותם, לקבל שוב קניין על עצמו ועל כוחותיו.

תשובה של חוטא — ובייחוד של זה שנכשל בעבירות חמורות שיש עליהן כריתות ומיתות בית-דין — פירושה: רכישה מחדש של מה שאבד לו, קניין עצמו, ומדין-תורה כל קניין כזה הוא קניין כסף — ומה הוא כסף שהחוטא חייב לשלם? ייסורים! והשאלה הגדולה היא: מה היא מיכסת הכסף שרבונו-של-עולם תובע מאתנו. האם זה כל הכסף הייסורים האמור בעפרון או מקצתו, פרוטה אחת, האמורה בירמיהו?

רבונו-של-עולם מסתפק בכסף האמור בירמיהו. הקב"ה מקנה לאדם את עצמיותו האנושית והאדם קונה עצמיות

ושלמה, עברה לרשותנו רק במלחמת ששת הימים, ועדיין עומד על הר-
 הבית מסגד עומר, ואבן-השתייה, שעליה עמד בניין המקדש – מחוללת על
 ידי דת נכרים.

אותו גורל עצמו אנו מוצאים בנוגע לתורה. בניינו של המשכן הוא
 בוודאי מצוה מן התורה, שנאמר: "דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה"
 (שמות כה, ב), אך אינו מיסודות היהדות כמו למשל שבת קודש, שהיא
 עיקר גדול, שנאמר בה: "ביני ובין בני ישראל אות היא לעלם" (שם לא, יז).
 אף על פי כן לא נתקל משה רבינו בהקמת המשכן בקושי מיוחד, שכן
 נאמר: "ויאמרו אל משה לאמר: מרבים העם להביא מדי העבדה
 למלאכה... והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אתה והותר" (שם
 לו, ה, ז). לא היה שום מחסור באמצעים. פעם אחת בלבד הכריז משה כי
 על העם לתרום את תרומת המשכן, כנאמר: "ויאמר משה... זה הדבר אשר
 צוה ה'... קחו מאתכם..." (שם לה, ד-ה) והנה העם שמע וציות. ואילו על
 שמירת שבת נצטוו ישראל כבר במרה ובעשרת הדיברות ובפרשיות
 "משפטים" ו"כי תשא" וכן בפרשת "קדושים". אף על פי כן נאמר בפרשת
 המן: "ויהיה ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו" (שמות טז,
 כז); "ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת"
 (במדבר טו, לב). בגלל קצת מן, בגלל כמה גזירי עץ – רצו יהודים לחלל
 את השבת. הקב"ה עצמו מתאונן: "עד אנה מאנתם לשמר מצותי ותרתיי?"
 (שמות טז, כח). כיוצא בזה לגבי איסור עבודה זרה, שהוא מעיקרי
 היהדות, ואף על פי כן היתה בישראל קשיות עורף מיוחדת של אדיקות
 לעבודה זרה, ורק עם שיבת ציון היא פסקה לגמרי וישראל שבו לאמונה
 בה' לבדו ולעבודתו.

וכך הרי זה גם בימינו אלה. ככל שמוסד רוחני חשוב יותר ומרומם
 יותר, כך הוא צריך יותר להיאבק על קיומו.

אולם נשאלת השאלה: על שום מה צריך האדם לסבול בתור יוצר?
 התורה משיבה על שאלה זו בפרשת משפטים בפסוקים המדברים בהלכות
 גניבה והנראים לכאורה תמוהים בעיון ראשון: "אם במחתרת ימצא הגנב
 והכה ומת אין לו דמים. אם זרחה השמש עליו דמים לו, שלם ישלם; אם
 אין לו, ונמכר בגנבתו. אם המצא תמצא בידו הגנבה, משור עד חמור עד
 שה חיים – שנים ישלם" (שמות כב, א-ג).

בשני עניינים מדברים הכתובים:

א. "אם במחתרת... אין לו דמים" – מדובר בגנב החותר הבא על
 עסקי נפשות, שחזקתו להרוג את בעל הבית שיעמוד כנגדו – רשאי זה

הצדקה 3 סחוק 307 ז' ציה

תירצה לייצג

לשם קרוב

כנסת ישראל בסוד היצירה והתיקונים

להתגונן עד כדי הריגת הגנב, לפי הכלל "הבא להרגך – השכם להרגו"
 (סנהדרין עב ע"א).

ב. "אם זרחה השמש עליו... דמים לו" – מדובר בגנב בלתי חמוש, שברור
 הדבר כשמש שבא על עסקי ממון בלבד – אסור לבעל הבית להרוג את
 הגנב מפני שאין נשקפת לו כל סכנה; ואם הרגו – נהרג עליו.

עד כאן הפרשה ברורה ומובנת. אך מתמיה הדין, שחייב הגנב בתשלומי
 הגניבה אך ורק בעניין ב', שנאמר בו: "שלם ישלם; אם אין לו – ונמכר
 בגניבתו..."; אבל בעניין א' האמור בפסוק הראשון – "אם במחתרת
 ימצא הגנב" פטור הגנב מתשלומי קרן וכפל, ולא זו בלבד, אלא שאף קנה
 את החפץ הגנוב והוא שלו. והנה הדבר מוסבר בגמרא: "אמר רב: הבא
 במחתרת ונטל כלים ויצא – פטור. מאי טעמא? בדמים קנהו" (סנהדרין
 עב, ע"א) – כלומר: אם הגנב סיכן את חייו במחתרת על הכלים בשעת
 גניבתם – הרי קנה אותם והם שלו ופטור מתשלומים, מפני שקנאם בדמו
 ונפשו ובזיעת אפו ואין צורך בדעת מקנה. רב תופס את הכלל של "קם ליה
 בדרבה מיניה" – כלומר: אם כשגנב היה בכלל דין מיתה ותשלומין
 כאחד, דיו בעונש החמור שהיה צפוי לו ופטור מתשלומין. הרי אם אדם
 מתייסר ומוסר נפשו על דבר מסוים הרי זה שלו...

← **דבהלכה יש שני סוגים של קניינים:** א) קניין בפעולות פורמאליות
 סמליות, שבהן קונה אדם בעלות על חפץ, כגון: הגבהה, משיכה, חזקה,
 שטר, חליפין וכיו"ב, ב) קניין מוסרי-מיטאפיזי, שהחפץ קנוי באופן מהותי
 והחלטי לאדם, לא מכוח פעולות פורמליות-משפטיות גרידא, אלא
 מעיקרו מכוח יצירתו, כמו זכות יוצר על יצירתו.

"לה' הארץ ומלוואה" (תהלים כד, א) – מפני שהוא קנה שמים וארץ

במעשי בראשית.

בכל דרכי הקניין האמורים נקנים נכסים חומריים בלבד, אבל ערכים
 רוחניים, שאיפות היסטוריות, אין הקניינים האמורים תופסים בהם כלל
 אלא נקנים בקניין הקרבן המוסרי בלבד. למי "שיידך" רבשיע? למי
 "שייכת" התורה? למי "שיידך" עולם הבא? רק לאלה המוכנים ומזומנים
 להשיגם בדמם, כנאמר:

"ויקח משה את הדם ויזרק על העם ויאמר: הנה דם הברית אשר כרת
 ה' עמכם..." (שמות כד, ח) – והרי הגבהה, חזקה, שטר וכסף – אין להם
 שום תפקיד במערכת הקניינים הערכיים. "וירא ה' אל אברם ויאמר:
 לזרעך אתן את הארץ הזאת, ויבן שם מזבח לה'..." (בראשית יב, ז); "וה'
 אמר אל אברם... שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם... קום

לשכינה ביום הזה – וכדכתיב לפני ד' תטהרו, שיש השראה מיוחדת של השכינה ביוה"כ יותר מאשר בשאר זמני השנה. [ועמש"כ בקיום לדמותו, בהערה מ"א.]

יח] מנהג הנשים בכריעות: רבנו הזכיר שבהיותו בליטא לא ראה שיהיו הנשים נוהגות "לפול כורעים" ביוה"כ בשעת אמירת השי"ץ סדר העבודה בתפילת מוסף, עד שבא לברלין ושם ראה לראשונה מנהג זה, והתחיל אז לחקור על כך, מ"ט לא נהגו הנשים לעשות כן בליטא. והעלה בדעתו דהתוסי בסוטה (מ:): ד"ה וכל כך למה, הביאו מירושלמי, דהקרובים היו נופלים על פניהם, והרחוקים היו אומרים בשכמלי"ן. ובפשוטו ר"ל [וכ"ה בנימוקי הגר"י] לסדר העבודה שבסידור אוצר התפילות] שהקרובים היו גם משתחוים וגם אומרים בשכמלי"ן, והרחוקים רק היו אומרים לבד, מבלי להשתחוות. ובטעם הדבר שלא היו משתחוים, היה נראה לומר, עפ"י המבואר בנוסח התפילה שבמחזורים שלנו, שהכהנים והעם העומדים בעזרה וכו' היו כורעים וכו', שהקרובים היינו כל אלו שהיו עומדים בעזרה, והרחוקים היינו – כל אלו שלא היו בעזרה. [אכן בנימוקי הגר"י (הני"ל) ביאר כונת הירושלמי באופן אחר שהרחוקים ר"ל אותם בני אדם שלא היו יכולים לשמוע את השם מפורש יוצא מפי כה"ג.] דענין השתחוי' הוי קיום דוקא בעזרה ולא מחוץ לעזרה, ודבר זה נלמד הוא מקרא דכתיב גבי ביכורים והשתחווית לפני ד' אלקיך, שהכונה היא – להשתחוות בעזרה, ואף דפסוק זה נמצא בפי' ביכורים, אין זה כלל מסדר מצות הבאת הביכורים, אלא דין כללי הוא בכל הנכנסים לעזרה שישתחוו קודם שיצאו, וע"י משניות תמיד פ"ו ופ"ז שזכר שמה כמה פעמים – השתחוה ויצא, ומפסוק זה דפי' ביכורים המקור לכל זה [וכ"ה באדרת אליהו לפי כי תבוא עה"פ הני"ל]. והנה יש איסור לאו בכהן הנכנס להיכל שלא לעבודה. וע"י רמב"ם פ"ב מביאת מקדש הי"ד ובכסף משנה שם, נכנס להשתחוות לבד, אם לוקה או לא. ונקודת הדיון בזה, דהשתחוי' הוי קיום פנים, אך אינה עבודת פנים, ועל כן יש לדון אם עדיין נקראת ביאה ריקנית נכנס לשם השתחוי' או לא. ואכמ"ל. ועכ"פ מאחר שבמקדש גופא לא היו משתחוים אלא הגברים שהיו בעזרה, דהשתחוי' אינה קיום אלא בפנים בעזרה, לא נהגו לכרוע ולהשתחוות בזה"ז – זכר למקדש –

ה"ה"י"ג סוף ד"ג ז"ל
נכתב ונזכר אל ע"י א"ל ז"ל

ליקוטי הנהגות
ז"ל ר"א צ"ל

אלא הגברים. אך הנשים שהיו תמיד רחוקים, כלומר, שתמיד היו חוץ לעזרה – ובזמן המקדש גופא לא היה משתחוות, ממילא בזה"ז לא שייך לעשות זכר למקדש לנשים לדבר שלא היו עושות כן בזמן המקדש גופא.

יט] מנהג רבנו [עפ"י הנהגו בשיבת וואלאזין] היה כדעת המחבר (תרכ"ב ס"ב) שהמפטייר במנחה ביוה"כ אומר אף ברכת על התורה ועל העבודה.

כ] זכורני, כי פעם יצאתי עם אבא מרי ביום הכיפורים, לפני תפילת נעילה, לחצר בית הכנסת. יום בהיר וצח, רך ועדין דשלהי קייטא, מלא נגהות ואור, נטה לערוב, ושמש סתיו ענוגה טבלה בקצה המערב, מבעד לאילנות בית הקברות, בים של ארגמן ופז. נענה ר' משה, איש ההלכה, ואמר: "לא ראי שקיעה זו כראי שקיעת החמה בכל ימות השנה, כי הלא מכפרת היא על העוון" (סוף היום מכפר). (איש ההלכה, עמי מא.)

כא] בנוסח תפילת נעילה: למען נחדל מעושק ידינו. וצריך להבין, וכי עבירת גזל כ"כ חמורה היא, שיש עלינו להתפלל לסייעתא דשמיא בפרט הזה יותר מאשר לגבי שאר עבירות שבתורה. וביאר בזה רבנו, שבאמת הנשמה לך והגוף שלך, והכל שלו של הקב"ה מכח זה שבראו, וכדכתיב – לדי הארץ ומלואה וכו' כי הוא על ימים יסדה וכו' (עי' על התשובה עמי קסו, ובסי' ימי זכרון עמי קא, ועוד). ונמצא, שכשהאדם חוטא, ומשתמש בגופו, במוחו, או בכשרונות שלו שלא כפי רצונו של הקב"ה, הרי הוא גוזל בזה מהקב"ה את שלו, כי רק הרשנו הקב"ה להשתמש בגופנו לדברי מצוה ולדברים המותרים, והמשתמש בגופו לדברים האסורים, הרי זה בבחינת שואל שלא מדעת, שדינו כגזלן. ולכונה זו אנו מבקשים מהקב"ה – למען נחדל מעושק ידינו, שלא נמשיך לחטוא עוד, וממילא לא יהיה בידנו עון זה של שואל שלא מדעת במה שנשתמש בגופנו ובחיינו ובכשרונותינו לדברים שלא הרשנו בוראנו. (עי' בסי' על התשובה, עמי ערה.)

כב] רבנו נהג כר"ח מוואלאזין, שלא לומר (לנעילה) מדת הרחמים עלינו התגלגלי כמות שהיא נדפסת במחזורים.

המטרה של ההלכה היא דימוקראטית מתחילתה ועד סופה. אין

והנה מהפסוק שהבאנו לעיל גבי יונה הנביא, מוכח דגם עם שאר האומות מתנהג הקב"ה במידות רחמיו. אולם אם כנים הם הדברים, צ"ע מדוע חרה ליונה הנביא על אשר נחם האלהים על הרעה אשר דיבר לעשות לעיר נינוה, והרי "מנקה הוא לשבים", וכיון שאנשי נינוה שבו מדרכם הרעה, בדין הוא דנשא עוונם.

ונראה דאף דייג המידות נאמרו בין לישראל ובין לאומות העולם, מ"מ יש חילוק גדול ביניהם, דהנה איתא במסכת ראש השנה [י"ז ע"ב] "אמר רבי יהודה ברית כרותה לייג מידות שאינן חוזרות ריקס, שנאמר [שמות ל"ד י"ג] הנה אנכי כורת ברית. ו"ברית" זו לא נכרתה אלא לישראל, ולא לאומות העולם, וכדכתיב שם "נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים". והיינו ד"באומות העולם" יתכן שיחזרו ריקס, ולכן חרה ליונה, על אשר קיבל ה' תשובתם והתנהג אתם במדות רחמיו, דלא היה מוכרח לעשות כן, כיון שאין "ברית כרותה" אתם.

ועפ"י? יבואר גם הפסוק בפרשת ואתחנן [ד' ז'] "כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו". וצ"ב דהא תפילה ותשובה מועילות גם לאומות העולם, כמו שמצינו בעיר נינוה. וכן מבואר במלכים [א', ח', מ"א מ"ג] "ווגם אל הנכרי אשר לא מעמד ישראל הוא וגו'. ובא והתפלל אל הבית הזה, אתה תשמע מן השמים מכון שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי". וכן כתיב בישיעיה [נ"ז ז'] "כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים". הרי שקרוב ה' לכל קוראיו, ואפילו אם הוא לא מזרע ישראל.

ולפי דברינו יבואר הדבר, דכיון דרק עם כלל ישראל "כרותה ברית" שאין המידות חוזרות ריקס, ולא עם אומות העולם, לכן שפיר אמר דמי גוי גדול כבני ישראל אשר ה' "קרוב אלינו בכל קראנו אליו", דבהכרח ישמע לקול תפילתנו בגלל הברית שכרת אתנו. משא"כ "אומות העולם" שאין הכרח שישמע להם ה'.

עוד יש לפרש עפ"י מה שדרשו חז"ל בגמ' ראש השנה [י"ח ע"א] ד"בכל קראנו היינו בציבור". וזה פשוט דציבור לא שייך אלא ב"ישראל" ולא "באומות העולם", דאינהו לאו צבור נינהו, רק נקראים עשרה אנשים בלבד.

ואולי זהו ג"כ ביאור דברי הגמ' דמחלק בין יחיד לציבור, משום דהברית היתה רק על "תפילת ציבור" כמבואר בגמ' שם "מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפילה. אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם". ולכן דוקא בציבור הוא "בכל קראנו אליו", כי אז ברית כרותה לייג מידות שאינן חוזרות ריקס, אבל ביחיד נאמר "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב".

[שמעתי ממור הגרמ"ד הלוי סאלאוויציק שליט"א, בשם מרן הגר"ז זצ"ל]

תפילת נעילה

עלינו לקפוץ למרכבתו של המלך

בדברי התעוררות שנשא הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא שליט"א, לפני תפילת נעילה, הביא מדרש נפלא בשיר השירים [פרשה ו' א'] על הפסוק "לא ידעתי נפשי שמתני מרכבות עמי נדיב. תני ר' חייא, משל לבת מלכים שהיתה מלקטת בשלפים, נמצא המלך עובר, והכיר שהיא בתו, שלח אוהבו נטלה והושיבה עמו בקרונין. והיו חברותיה תמהות עליה ואומרות, אתמול היתה מלקטת בשלפים, והיום יושבת בקרונין עם המלך. אמרה להם כשם שאתם תמהות עלי, כך אני תמהה על עצמי וקראת על עצמה, לא ידעתי נפשי שמתני וכו'".

והנה "הנפש" – בת המלך היא, וצריכים אנו רק לקפוץ למרכבתו של המלך, ומיד אנו עם המלך יחד, עלינו לנצל את הזמן ואת השעה, ולדרוש את ה' בהמצאו, כשהוא קרוב אלינו, ורק לקפוץ כביכול אל מרכבתו של המלך ואז נזכה לכל הטוב המובטח בעולם.

למען נחדל מעושק ידינו

7 ← **"אתה** נותן יד לפושעים ויומינך פשוטה לקבל שבים ותלמדנו ה' אלהינו להתודות לפניך על כל עוונותינו למען נחדל מעשק ידינו ותקבלנו בתשובה שלמה לפניך כאשרים וכנוחחים" וכו'.

הנה צריך להבין, וכי עבירת גזל כ"כ חמורה היא, שיש עלינו להתפלל לסייעתא דשמיא בפרט הזה, יותר מאשר לגבי שאר עבירות שבתורה. וביאר בזה הגר"ד סאלאוויציק זצ"ל [בן הגאון הגדול רבי משה זצ"ל] דהנה באמת "הנשמה לך והגוף שלך", והכל שלו – של הקב"ה מכת זה שבראו, וכדכתיב "לה' הארץ ומלואה וגו' כי הוא על ימים יסדה" וגו'.

לפי"ז נמצא שכשהאדם חוטא, ומשתמש בגופו, במוחו, או בכשרונותיו, שלא כפי רצונו של הקב"ה, הרי הוא גוזל בזה מהקב"ה את שלו. כי כל מה שהתיר לנו הקב"ה להשתמש בגופנו, הוא רק לדברי מצוה ולדברים המותרים. אכן, המשתמש בגופו לדברים האסורים, הרי זה בבחינת "שואל שלא מדעת" שדינו כגזלן.

ספר ש"ת גורג

ח"ו ג' תשנ"ג - י"א תמוז תשנ"ג

זהו שאנו מבקשים מהקב"ה, "למען נחלל מעושק ידינו", היינו שלא נמשיך לחטוא עוד, וממילא לא יהיה בידנו עון זה של "שואל שלא מדעת" במה שנשתמש בגופנו, בחיינו, ובכשרונותינו לדברים שלא הותר לנו ע"י בוראנו.

***

יש בנותן טעם להביא כאן את דברי המהר"ם שי"ף [בסוף מסכת בבא קמא] "בוא וראה, תכלית השנה - ימים טובים. תכלית ימים טובים - יום הכיפורים. תכלית יום הכיפורים - נעילה. ומתפללים להציל מעושק ידינו... לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל, וכיון שהחתימה על הגזל, לזה בתפילת נעילה שהוא זמן ההחתימה מתפללים כל זה". התבונן בדבר כי עמוק הוא.

רחום וחנון

"ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עוון ופשע וחסאה וסלחת לעווננו ולחטאתנו ונחלתנו".

בתוס' ראש השנה [י"ז ע"ב] ד"ה שלש עשרה מדות וכו' מבארים בהגה"ה "וגם יש בלשון חנון מתנת חנם, כדאמרינן בברכות [ז' ע"ב] וחנותי את אשר אחון אע"פ שאינו הגון".

הבית הלוי זצ"ל ביאר, עפ"י דברי התוס' את הכתוב "הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גבירתה כן עיננו אל ה' אלוקינו עד שיחנונו. חננו ה' חננו כי רב שבענו בוז". [תהילים קכ"ג] ויל"ע מה שאמר "כי רב שבענו בוז", וכי רק "כבוד" היה חסר להם לישראל, אז בהיותם בגלות!

אלא ביאור הענין הוא, כיון דקיימא לן בעבד שיכול הרב לומר לו "עשה עמי ואיני זנך". [יעוין גמ' גיטין י"ב] במצב כזה שהאדון שולל מעבדו כל תמורה על מלאכה שעושה עמו, נמצא שכל מה שמבקש מאדונו "מתנת חנם" הוא. לפי"ז נראה דזהו דכתיב "הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כן עיננו אל ה' אלוהינו עד שיחנונו". אנו מבקשים ומתחננים מאת ה' שיחון אותנו בחינם, לפי שגם מי שעובד את ה' אין לו לבקש שכר, כיון דכל השכר שהשי"ת נותן עבור קיום המצוות זהו רק מתנת חנם. ועל כן נקרא "מתן" - שכר" שהשכר הוא "מתנה".

ובזה יבואר הפסוק "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו". [תהלים ס"ב] ולכאורה אם משלם "כמעשהו" אין זה שייך ל"חסד", אכן מאחר שאין לו לאדם

כלל לבקש שכר עבור מעשים שעושה, כל התשלומים הם רק בתורת "חסד ומתנה".

וזהו דהוסיף עוד דוד המלך ע"ה בבקשתו, "חננו ה' חננו כי רב שבענו בוז", דהנה איתא במס' נדה [מ"ז ע"א] "שמואל בדיק באמתא ויהיב לה ד' מאות זוזי דמי בושתא. אמר לעולם בהם תעבודו, לעבדות מסרן הכתוב ולא לבושה". וחזינן מכאן שלעבד אין עושים בושה. לכך הוסיף דוד המלך לאחר שהמשיל את עצמו לעבד, ואמר "כי רב שבענו בוז" דבושה גם לעבד אין עושים. [שמעתי ממו"ר הגרמ"ד הלוי סאלאוויציק שליט"א]

למען נחלל מעשק ידינו

"אתה נותן יד לפושעים וימינך פשוטה לקבל שבים ותלמדנו ה' אלוהינו להתודות לפניך על כל עונותינו למען נחלל מעושק ידינו ותקבלנו בתשובה שלמה לפניך כאשים וכבניחוחים וכו'".

פעם אחת דרש ה"חפץ חיים" זצ"ל בישיבתו בראדן קודם תפלת נעילה, וכך אמר: הנו מתקרבים כבר לגמר הדין. על עבירות שבין אדם למקום כבר שבנו בלב שלם, בחרטה על העבר ובקבלה על להבא. אבל על העבירות שבין אדם לחברו, אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו, ואם ח"ו שכח אדם מלהשיב אפילו פרוטה לחברו, חייב להשיב, ולא יוכל לעבור את הגבול, כמו מי שנמצא בידו "סחורה אסורה" ע"פ חוקי המדינה, שבעלי המכס מעכבים אותו על הגבול ואינם מרשים לו להמשיך בנסיעה.

כמו כן מי שנמצא בידו דבר גזילה, לא יוכל לזכות בדין. אכן מה יעשה האדם, והרי עומד הוא בעיצומו של היום הקדוש, ואי אפשר לו להשיב עתה את הגזילה, כי הלוא בבית הכנסת אנו עומדים. ועל כן על כל אחד לקבל על עצמו שתיכף אחרי יום הקדוש ישיב מה שלקח, או גזל, וזוהי כוונת התפלה "למען נחלל מעושק ידינו" - ואז נוכל להתפלל תפילת נעילה, ולעבור בשלום את הגבול שבין השנה שעברה לשנה הבעל"ט.

***

על הכתוב "ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ". [וי' י"ג] כתב רש"י "כי מלאה הארץ חמס לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל".